

**Bachelorproef
Professionele Opleidingen
Studiegebied Onderwijs**

Academiejaar 2015-2016

Onderwijs op wieltjes van Noord naar Zuid en terug

**Hoe projectonderwijs aanbieden door middel van een mobiele
kar met oog op een degelijke Noord-Zuidwerking?**

Bachelorproef aangeboden door
Gwenael De Backer
Griet Martens

tot het behalen van de graad van
Bachelor in het Onderwijs: Leraar Lager Onderwijs

Interne begeleider: **Dirk Bogaert**

Voorwoord

Ons eindwerk is het resultaat van iets wat wij niet alleen gedaan hebben. Vele mensen hebben ons bewust en onbewust geholpen om dit werk tot stand te brengen.

In de eerste plaats willen wij onze promotor Dirk Bogaert bedanken voor zijn hulp en steun. Hij stond steeds klaar voor ons. Dankzij hem kregen wij veel input waarmee we aan de slag konden gaan. Deze talrijke ideeën brachten ons regelmatig op het juiste pad.

Daarnaast willen wij de organisatie 1N4D bedanken voor de uitzonderlijke kans die we gekregen hebben. Dit zorgde ervoor dat wij ons project konden laten plaatsvinden. In het bijzonder willen wij Omar Gaye bedanken, doordat hij steeds klaarstond voor raad en daad. Wij hebben enorm veel steun en hulp van hem gehad.

Het team van 1N4D willen wij ook bedanken voor de goede zorgen die we tijdens ons project gekregen hebben. Dankzij deze samenwerking is ons project succesvol geworden.

En ook Veerle Bruyland, de klasleerkracht van onze correspondentieklas willen wij graag bedanken voor haar medewerking aan ons project. Zonder haar inzet, enthousiasme en motivatie zou ons uitwisselingsproject nooit zo geslaagd geweest zijn.

Onbewust waren onze leerlingen ook de hoofdrolspelers in ons project. Dankzij hun enthousiasme, medewerking en creativiteit heeft ons eindwerk vorm gekregen en is ons eindwerk iets geworden om fier op te zijn.

Tot slot willen we graag elkaar bedanken voor de goede samenwerking. Het was een buitengewoon avontuur waar we elkaar beter hebben leren kennen en elkaar gesteund hebben.

Inhoudsopgave

Voorwoord

Algemene inleiding	1
--------------------------	---

DEEL I: ONDERZOEK VOORAF

5

Inleiding	5
-----------------	---

Hoofdstuk 1: Achtergrondinformatie over Senegal	6
---	---

Hoofdstuk 2: cultuureducatie	8
------------------------------------	---

2.1 Wat is cultuureducatie?	8
-----------------------------------	---

2.2 Het belang van cultuureducatie in het onderwijs	9
---	---

2.3 Cultuureducatie in de hedendaagse klaspraktijk	10
--	----

2.4 Mondiale vorming	12
----------------------------	----

2.5 Aandachtspunten voor leerinhouden en lesmaterialen bij cultuureducatie en mondiaal leren	16
--	----

2.6 Noord-Zuidwerking	19
-----------------------------	----

Hoofdstuk 3: Onderzoek naar karren	21
--	----

3.1 Wat is een kar?	21
---------------------------	----

3.2 Verschillende soorten karren	22
--	----

3.3 Karren die ons inspireerden	24
---------------------------------------	----

3.4 De mobiele school	26
-----------------------------	----

Hoofdstuk 4: Mediawijsheid	31
----------------------------------	----

4.1 Wat is mediawijsheid?	31
---------------------------------	----

4.2 Het belang van mediawijsheid	32
--	----

4.3 Mediawijsheid in de hedendaagse klaspraktijk	32
--	----

4.4 Competenties mediawijsheid in het kader van ons project	34
---	----

Hoofdstuk 5: Onderzoek naar projectwerking	36
--	----

5.1 Wat is projectwerking?	36
----------------------------------	----

5.2 Wat is het belang van projectwerking?	36
---	----

5.3 Projectwerking in de hedendaagse klaspraktijk	41
---	----

Besluit onderzoek vooraf	42
--------------------------------	----

DEEL II: ACTIEONDERZOEK	44
Inleiding: de 'car rapide'	44
Hoofdstuk 1: Ons eigen project uitgewerkt volgens de fasen van projectwerking	46
1.1 De planning van ons project	46
1.2 Fase 1: projectonderwerp kiezen	48
1.3 Fase 2: onderhandelen/fantasieronde	49
1.4 Fase 3: informatie verzamelen	49
1.5 Fase 4: project uitwerken	50
1.6 Fase 5: het project presenteren	51
1.7 Fase 6: het project evalueren	52
Hoofdstuk 2: de mobiele 'car rapide' in Senegal	55
2.1 Functies van onze kar	55
2.2 Voor wie is de kar?	56
2.3 Voor- en nadelen	57
2.4 Uitgewerkte thema's met onze kar in Senegal: leerkrachtenfiches	58
2.5 De evolutie van onze "car rapide"	69
Hoofdstuk 3: de mobiele "Senegalkar" in België	72
3.1 Functies van onze kar	72
3.2 Voor wie is de kar?	72
3.3 Voor- en nadelen	73
Hoofdstuk 4: onze eigen Noord-Zuidwerking voor, tijdens en na onze stage	86
4.1 Voor ons vertrek	86
4.2 Tijdens ons verblijf in Senegal	87
4.3 Na onze stage in Senegal	93
Hoofdstuk 5: Hoe hebben wij aan de competenties van mediawijsheid gewerkt?	95
Besluit actieonderzoek	98
Algemeen besluit	100
Bibliografie	102
Bijlagen	106

Algemene inleiding

Samen kregen we de kans om van onze eindstage een buitenlandse stage te maken. Onmiddellijk ging onze voorkeur uit naar de Afrikaanse cultuur. Daarom werd ons voorkeurland ook Senegal. Beiden waren we van mening dat we onze bachelorproef wilden doortrekken naar deze geweldige ervaring die ons te wachten stond. Met andere culturen in contact komen, culturen met elkaar vergelijken is een passie, een onderwerp dat ons dagdagelijks bezig houdt.

Dat de Senegalese cultuur een centrale plek zou krijgen in onze bachelorproef stond al snel vast. Vanuit dit punt is onze brainstorm naar een mogelijk onderwerp begonnen. Redelijk snel kwamen we tot het besluit dat we op een creatieve manier de Senegalese cultuur naar België wilden brengen. Zo kwamen we bij het idee van het gebruik van een kar. Anders dan een map of een boek of een koffer kan je in een kar heel veel zaken opbergen en aanbrengen en kan je er snel mee van de ene plaats naar de andere. Aan de hand van een kar willen we dat de Senegalese cultuur de Vlaamse kinderen bereikt. Andersom geldt hetzelfde, dat Senegalese kinderen de leefwereld van Vlaamse kinderen ontdekken. We willen dat deze uitwisseling zoveel mogelijk mensen bereikt en daarom willen we verder gaan dan enkel een klas. Wanneer het karretje vorm gekregen heeft binnen het schoolgebeuren, is het de bedoeling dat we ermee naar andere doelgroepen trekken. Op deze manier willen we de kar gebruiken als vehikel dat verder gaat dan enkel de doelgroep waar wij ons op richten. We willen hiermee onze omgeving ook aanspreken en een engagement creëren.

Wij hebben heel bewust voor dit onderwerp van de kar als Noord-Zuid vehikel gekozen, omdat we ervan overtuigd zijn dat dit een meerwaarde is voor het onderwijs. Het gebruik van een kar op zich zorgt voor meer dan enkel een praktisch voordeel bij de instructie. Het hele gebeuren zorgt ervoor dat de leerlingen leren ondernemen. De constructie en de vormgeving van een kar, en het feit dat de kinderen deze kunnen gebruiken om wat ze geleerd hebben ook buiten de schoolmuren te gaan presenteren en verspreiden, zijn twee essentiële elementen. De informatie die de kinderen krijgen moeten ze namelijk omzetten naar die kar. De leerlingen zetten hierbij een belangrijke stap door van een ICT-medium naar een klassiek medium over te stappen. De leerlingen ondernemen zelf de nodige stappen om de verkregen informatie zichtbaar te maken naar de kar en het publiek buiten de school toe.

Doordat de leerlingen de touwtjes in eigen handen hebben, dragen ze veel verantwoordelijkheid. Het hoofddoel van de kar is om meer te weten te komen over een bepaalde cultuur.

Door de kar te vullen en aan te kleden met de nodige informatie zullen de rituelen en gewoonten van cultuur overgebracht worden naar de ontvangers. Zij zijn dus verantwoordelijk voor het leren van andere kinderen.

Onze onderzoeksvraag luidt als volgt: "Hoe kunnen we projectonderwijs aanbieden door middel van een mobiele kar met oog op een degelijke Noord-Zuidwerking?" Volgens ons wordt er in het huidige basisonderwijs nog te weinig aan Noord-Zuidwerking gedaan. Daarom willen wij graag nagaan wat goede Noord-Zuidwerking inhoudt en hoe we dit kunnen uitvoeren in de praktijk. Wij hebben in ons gastland, Senegal, aan Noord-Zuidwerking gedaan aan de hand van een blog met onze correspondentieklas in het Noorden. Via onze blog willen we in het Zuiden acties ondernemen en mensen in het Noorden hiervan bewust maken. Andersom geldt hetzelfde.

Overal ter wereld krijgt cultuur een plek in de maatschappij. Zelf worden we ook geconfronteerd met cultuurverschillen dankzij onze multiculturele maatschappij. Toch hebben wij tijdens stages gemerkt dat andere culturen en acculturatieprocessen slechts in beperkte mate aan bod komen in het basisonderwijs. Volgens ons verruimen leerlingen hun blik op de wereld dankzij cultuureducatie.

Wij vatten onze probleemstelling graag als volgt samen. In het onderwijs komt Noord-Zuidwerking te weinig of zelfs zelden aan bod. Dit wil zeggen dat de leerlingen amper kunnen deelnemen aan dynamisch intercultureel onderwijs. Anderzijds zijn wij ons er ook van bewust dat ondernemend leren een te beperkte plaats krijgt binnen het onderwijs. Hier willen wij met ons eindwerk verandering in brengen.

Via onze blog willen we multimediaal te werk gaan. Vermits onze twee doelgroepen niet via taal kunnen communiceren omwille van een taalbarrière, willen we communiceren via andere media. Hier speelt ICT een belangrijke rol

Wij hopen dat we met onze kar in Senegal een vernieuwende werkvorm kunnen introduceren. Het zal in het begin moeilijk zijn om de Senegalese leerkrachten te bereiken met onze nieuwe werkvorm. Het is niet vanzelfsprekend dat iedereen een open houding hanteert ten opzichte van ons project. Wij hopen dat naargelang ons project vordert de houding van de leerkrachten opener wordt. Dit zullen wij proberen te verwezenlijken door hen zoveel mogelijk te betrekken bij ons project.

In België willen wij graag de leerlingen sensibiliseren en warm maken voor projecten in het zuiden. We hopen dat we de leerlingen inzicht kunnen geven in een nieuwe cultuur op een vernieuwende manier.

Wij verwachten dat we met onze Noord-Zuidwerking iets kunnen opstarten dat nadien kan worden verdergezet. Door middel van parallelle acties en complementair werken wensen wij voldoende interculturele uitwisselingen te doen om van een goede Noord-Zuidwerking te kunnen spreken.

Ons eindwerk is in twee grote onderdelen opgesplitst. In het theoretisch gedeelte geven we wat meer uitleg over ons gastland Senegal. Nadien bekijken we wat cultuureducatie inhoudt. We bekijken waarom kinderen steeds minder van cultuur afweten en er zo in zekere zin van vervreemden. We proberen ook een aantal oplossingen aan te bieden.

We hebben ook verschillende karren onderzocht en de opbouw hiervan grondig geanalyseerd. Wanneer betekent een kar een meerwaarde voor het onderwijs? Op deze vraag wouden we zeker een antwoord vinden. Ook het idee rond de mobiele school wordt in dit hoofdstuk opgenomen.

Vervolgens kan u lezen waarom mediawijsheid een plek verdient binnen het onderwijs. In het laatste hoofdstuk hebben we projectwerking onderzocht.

In het praktisch gedeelte kan u lezen hoe we met onze klas in Senegal en in België aan de slag zijn gegaan. De uitwisseling tussen beide landen krijgt een centrale plek in het praktisch gedeelte. Naast de uitwisseling hebben we ook een aantal activiteiten bedacht om de twee landen beter te leren kennen.

DEEL I:
ONDERZOEK VOORAF

DEEL I: ONDERZOEK VOORAF

Inleiding

Voor we aan ons gekozen project konden beginnen was het van groot belang om de verschillende aspecten die te maken hadden met ons project te onderzoeken. We gingen als volgt te werk.

Vooreerst hebben we wat informatie gezocht over ons gastland Senegal. Graag wilden we meer te weten komen over ons gastland. Wij hebben de achtergrondinformatie kort voor u weergegeven.

Aangezien culturele uitwisseling centraal staat in ons project zijn we vooraf op zoek gegaan naar de betekenis achter het woord 'cultuureducatie'. Waarom komt dit begrip nauwelijks aan bod in de lagere school? We zijn ons ervan bewust dat het onderwijs stereotype beelden en methoden gebruikt om leerlingen in contact te brengen met andere culturen. Hoe kunnen leerkrachten dan wel op een gepaste manier aan cultuureducatie doen?

In dit eerste hoofdstuk krijgt mondiale vorming ook een plek. Met welke verschillende 'lagen' van een cultuur moet de leerkracht rekening houden wanneer hij leerlingen iets wil bijleren over het Zuiden? Wat is in feite een goede Noord-Zuidwerking?

Vervolgens zijn we een onderzoek naar karren gestart. Naar onze mening is een kar een sterk leermiddel doordat je ermee naar buiten kan trekken. De wieltjes zorgen ervoor dat je ermee van de school weg kan rollen. We zijn op zoek gegaan naar karren die ons inspireerden, van kunstzinnige karren tot de mobiele school.

Nadien hebben we ons verdiept in de term 'mediawijsheid'. Deze is vandaag niet meer weg te denken uit het onderwijs. Wij vonden het belangrijk om een antwoord te vinden op de vraag waarom mediawijsheid zo belangrijk is.

Hoofdstuk 1: Achtergrondinformatie over Senegal ¹

Senegal, in het Frans Sénégal, heet officieel République du Sénégal. In het Wolof (de belangrijkste taal) spreekt men van Sounougal. Het land ligt in West-Afrika. Het westen van Senegal grenst aan de Atlantische Oceaan, het oosten aan Mali, het zuiden aan Guinee en Guinee-Bissau en het noorden aan Mauritanië. Gambia ligt in het grondgebied van Senegal.

Gambia wordt eigenlijk omringd door Senegal. De twee landen komen onderling goed overeen en dit komt ook omdat ze bepaalde dingen gemeen hebben, onder meer verschillende stammen zoals de Wolof. Het is niet alledaags dat een land zich, bij wijze van spreken, bevindt in een ander land. Dit is te wijten aan de kolonisatie van de Britten. Hierdoor spreken de mensen in Gambia Engels.

Afbeelding 1: de kaart van Senegal

Senegal is gekoloniseerd door de Fransen, waardoor de officiële taal in Senegal Frans is. Ooit waren er plannen om de twee landen samen te voegen tot  en land, namelijk Senegambia, maar dit is tot op vandaag nog niet gelukt. Wanneer men over beide landen spreekt gebruikt men de term wel.

Het ontwikkelingsland Senegal beschikt over  en van de zwakste economie in de wereld. De visserij en teelt van pinda's is de belangrijkste bron van inkomsten. Het klimaat en de prijzen op de wereldmarkt hebben een sterke invloed op de economie. Toerisme krijgt steeds een belangrijkere plek, ook dit zorgt voor inkomsten.

Afbeelding 2: de vlag van Senegal

Het merendeel van de Senegalese bevolking leeft van de landbouw. Toch is het niet vanzelfsprekend om een succesvolle oogst te oogsten. De landbouw is dus sterk afhankelijk van de hoeveelheid neerslag en het seizoen waarin men zich bevindt. Naast dat het merendeel van de bevolking aan landbouw doet, is dit onvoldoende om heel de bevolking te voeden.

¹ Billen, K. (2015). *Senegal. Reisgids met de beste adresjes*. Gent: Borgerhoff & Lamberigts

Daarom wordt veel voeding ingevoerd uit Frankrijk, andere EU-landen, Nigeria, Ivoorkust, Japan, Spanje en de Verenigde Staten. Dit zijn de belangrijkste handelspartners.

Zoals eerder vermeld is de visserij de belangrijkste bron van inkomsten. Dit stijgt met de jaren. Dankzij de visserij komt er veel buitenlands geld binnen. Ook

Afbeelding 3: leerlingen van école 2

biedt het veel werkgelegenheid, zelfs voor vrouwen. De visgronden

voor de West-Afrikaanse kust behoren tot de belangrijkste ter wereld. Ze staan bekend voor de vangst van sardines, tonijnen en schaaldieren.

De bevolking in Senegal groeit elk jaar met ongeveer 3%. De gemiddelde levensverwachting bedraagt 52 jaar. Dit merk je ook bij het bekijken van de cijfers. Bijna de helft van de bevolking is jonger dan 15 jaar. Slechts 3% van de bevolking is ouder dan 65 jaar. 94 % van de bevolking is moslim en 5% is katholiek. Deze 5% spelen vooral een grote rol in het onderwijs en de gezondheidszorg.

Het is niet evident om als kind onderwijs te lopen in Senegal. Dit komt doorgaans doordat er te weinig geld, scholen, leerkrachten en leermiddelen zijn. Het merendeel van de kinderen gaat naar de lagere school. Jammer genoeg halen veel kinderen hun diploma lager onderwijs niet en krijgen ze dus ook geen toegang tot naar de middelbare school.

De leerlingen worden onderwezen in het Frans en alles verloopt volgens het Franse schoolsysteem. Dit zorgt voor een kloof tussen de schoolwereld en de belevingswereld. De leerlingen praten buiten school immers amper Frans. Het gevolg hiervan is dat op kleine schaal scholen begonnen zijn met het aanbieden van het onderwijs in het Wolof of andere stamtalen. Dit zodat meer kinderen de stap naar het onderwijs zouden zetten. Daarnaast bestaan er ook koranscholen waar de nadruk op het Arabisch wordt gelegd. Dit is niet erg

Afbeelding 4: Le lac rose

nuttig om een goede positie in de maatschappij te verwerven.

De overheid wil zeker iets doen aan het kostenprobleem. Daarom wordt het grootste deel van de Senegalese begroting uitbesteed aan onderwijs.

Hoofdstuk 2: cultuureducatie

2.1 Wat is cultuureducatie?

Op de website Muziekmuzisch² van onze docent Dirk Bogaert vonden we de volgende definities terug van cultuureducatie geformuleerd door enkele kunstenaars:

Volgens Dynamoz is cultuureducatie kinderen en jongeren doelbewust onderwijzen in:

- een bewuste omgang met cultuur
- in een bewust medium gericht op:
 - de persoonlijke ontwikkeling: wie ben ik? waar ben ik sterk in?
 - sociale ontwikkeling: wie zijn de anderen?

Afbelding 5: cultuureducatie op school

Volgens Anne Teresa de Keersmaeker: “de mensen hulp bieden bij hun zoektocht naar een plaats in de wereld en naar zichzelf”

Volgens Hans Waeghe: (2008)³ “Individu en gemeenschap hebben behoefte aan identificatie, identiteit en integratie. Cultuur en kunst zijn essentiële en fundamentele systemen die deze mogelijkheid tot integratie, en dus tot identiteitsconstructie, een inhoudelijke handelingslogica verlenen”.

Het doel van cultuureducatie is om inzicht te krijgen in cultuur en de eigen plaats daarin.

Cultuureducatie maakt een deel uit van het programma in de lagere school, in Vlaanderen bestaan er ontwikkelingsdoelen die gekoppeld zijn aan cultuureducatie.

Cultuuroverdracht zorgt ervoor dat onze leerlingen betrokken zijn bij de samenleving. Cultuureducatie stimuleert leerlingen ook om “andere talen” te spreken en dit zorgt ervoor dat er vaak verborgen talenten naar boven komen. Een leerling die bv. moeite heeft met spreken, kan heel mooi tekenen. Ook de creativiteit van de leerlingen wordt gestimuleerd door aan cultuureducatie te doen.

² Muziekmuzisch. (z.d). Geraadpleegd op 17 mei 2016, <http://muziekmuzisch.net/styled/styled-47/index.html>

³ Commissie onderwijs cultuur (2008) *Gedeeld Verbeeld. Eindrapport van de commissie onderwijs cultuur*. Geraadpleegd op 17 mei 2016, <http://docplayer.nl/6375272-Gedeeld-verbeeld-eindrapport-van-de-commissie-onderwijs-cultuur.html>

2.2 Het belang van cultuureducatie in het onderwijs

Cultuureducatie is zeer belangrijk in het onderwijs omdat je thematisch werken betekenisvol kan maken door cultuureducatie te koppelen aan leerstof. Dit kan de leerinhoud en de leervaardigheden versterken.

Culturele werkvormen en kunst en cultuur hebben een meerwaarde in het onderwijs omdat ze zorgen voor een sterkere beleving bij de leerlingen. De verbinding met eigen ervaringen speelt hierbij een belangrijke rol. Bij culturele werkvormen is het kunst-element sterk aanwezig bv. in de vorm van een muzisch, muzisch-ludisch, kunstzinnig of creatief element.

Cultuureducatie geeft het onderwijs ook mogelijkheden om de leerinhouden dichterbij te halen. In creatieve activiteiten halen kinderen hun eigen ervaringen met een thema naar boven.

Leren kan zowel een persoonlijk als een gezamenlijk proces zijn. Gezamenlijk leren biedt een meerwaarde voor de leerlingen omdat ze dan samen dingen tot stand kunnen brengen. Culturele activiteiten versterken het gezamenlijk leren. Ze bieden een breed gamma aan communicatievormen zoals bv. kunstwerken, muziek, foto's, verhalen,... Het onderzoeken en vormgeven van leerstof met culturele activiteiten is vaak een interactief proces: er moet overlegd worden,...

Heel veel thema's die gebruikt worden in het lager onderwijs kunnen we verrijken door ze te verbinden aan een aantal vragen. Een voorbeeld van zo'n vraag is "Wat heeft dit thema te maken met mensen en met hoe de mensen omgaan met de wereld?".

We kunnen dus besluiten dat cultuureducatie zo belangrijk is voor het onderwijs en voor de ontwikkeling van de leerlingen. Het belang van cultuureducatie is samen te vatten in de volgende woorden: beleving, betekenis, samenhang, samen delen en uitgaan van de eigen kracht van de leerling. Cultuureducatie heeft een breed gamma aan werkvormen die leerlingen op verschillende manieren aanspreken en actief aan het werk zetten.

Afbeelding 6: cultuur op school

Tijdens een thematisch project kunnen culturele activiteiten op verschillende momenten worden ingezet.

Het is dus belangrijk dat cultuureducatie een volwaardige en doelbewuste plaats krijgt tijdens thematisch werken in het lager onderwijs.

De kracht van deze werkvormen volgens Margriet Galen⁴:

- Dat ze identificatie versterken met het thema en daarmee de leermotivatie versterken (startactiviteiten).
- Dat ze verschillende mogelijkheden geven voor onderzoek en voor uitwerking van het leerresultaat in een product.
- Dat ze producten opleveren waarin leerlingen hun ervaringen kunnen uitdrukken en deze met anderen kunnen communiceren.
- Dat deze producten mogelijkheden geven om over het leerresultaat te reflecteren.

Margriet Galen is een conceptontwikkelaar en dramadocent en ze was tot 2014 adviseur cultuureducatie voor het basisonderwijs in Nederland.⁵

2.3 Cultuureducatie in de hedendaagse klaspraktijk

Hoe zit het nu eigenlijk met cultuureducatie in onze hedendaagse klaspraktijk? Wordt hier voldoende aandacht aan besteed?

Komt cultuureducatie aan bod in de leerplannen?

De Vlaamse overheid publiceerde in 2007 de beroepsprofielen en de daarvan afgeleide basiscompetenties voor een leerkracht.⁶

In de derde cluster "Verantwoordelijkheid ten aanzien van de maatschappij" komt volgende basiscompetentie aan bod: "De leraar als cultuurparticipant."

De overheid neemt wel verschillende initiatieven ter bevordering van cultuureducatie in het onderwijs. Zo bestaan er bijvoorbeeld de organisaties CANON en Dynamo3.

⁴ Van Galen, M. (2014). Bijdragen aan talentontwikkeling. Cultuureducatie: groeistof voor ontwikkeling. *Jeugd in School en Wereld*, 99 (1), 32 – 35.

⁵ Van Galen, M. (2014). Leren met cultuureducatie: zo maak je thematisch werken betekenisvol. *Jeugd in School en Wereld*, 99 (2), 18 – 21.

⁶ Dekeyzer, B. (2010). *Kunst- en cultuureducatie als motor van leren*. Antwerpen: Garant.

2.3.1 Initiatieven die cultuureducatie in het onderwijs bevorderen

CANON Cultuurcel

De organisatie "CANON Cultuurcel"⁷ is de cultuurcel van het Vlaamse Ministerie van onderwijs en vorming, zij ondersteunen culturele projecten van basisscholen in de vorm van subsidies. CANON wil bruggen slaan tussen

cultuur en onderwijs.

The logo for CANON CULTUURCEL features the words "CANON" and "CULTUURCEL" stacked vertically in a bold, black, hand-drawn style font. The letters have a slightly irregular, textured appearance. To the left of the text is a vertical red line, and below the text is a horizontal red line, forming a partial frame.

Afbeelding 7: logo Canon Cultuurcel

Hun missie bestaat eruit om zoveel mogelijk leerkrachten te stimuleren om met hun leerlingen, actief en met een open en creatieve geest, cultuur te gaan ontdekken en te beleven. Dit doen ze door cultuurpartners aan te bieden, inspirerende praktijkvoorbeelden mee te geven via hun website om leerkrachten te inspireren hoe ze hun leerlingen cultuur kunnen laten beleven en verschillende projecten op poten te zetten.

CANON cultuurcel biedt verschillende projecten aan waarmee scholen aan de slag kunnen gaan:

- **DynamoPROJECT**
Dit project biedt zowel financiële, logistieke als inhoudelijke ondersteuning. Je kan maximum 1500 euro krijgen voor een creatief schoolproject.
- **DynamoOPWEG**
Dankzij dit project kan je als leerkracht met je leerlingen verschillende culturele bestemmingen gaan ontdekken en bezoeken buiten de school.

Jaarlijks organiseert de cultuurcel ook de dag van cultuureducatie en cultuurdagen voor de lerarenopleiding.

Verder kan je bij de CANON cultuurcel ook terecht voor advies omtrent mediawijsheid.

Dynamo3

Dynamo3⁸ is een subsidieproject van CANON Cultuurcel. Het is een goede basis als je met cultuur op school aan de slag wil gaan. Dynamo3 maakt deel uit van Cultuurkuur, waar scholen en organisaties elkaar vinden.

The logo for dynamo3 features the word "dynamo" in a stylized, lowercase, red font with a white outline and a textured, hand-drawn appearance. The letters are slightly tilted and overlapping. To the right of "dynamo" is a small, white, 3D-style cube with the number "3" on its top face. Below the main text, the phrase "cultuur in elke klas" is written in a smaller, red, cursive-style font.

Afbeelding 8: logo Dynamo3

⁷ Canon Cultuurcel. (z.d). Geraadpleegd op 26 april 2016, <http://www.canoncultuurcel.be/missie-visie>

⁸ Dynamo 3. (z.d). Geraadpleegd op 26 april 2016, <http://www.cultuurkuur.be/dynamo>

2.3.2 De leraar als cultuurparticipant

Als we deze basiscompetentie van naderbij gaan bekijken dan merken we dat "cultuur" maar beperkt met kunst heeft te maken.

Het gaat bv. meer over leerlingen en leraren die samen protesteren tegen oorlog of racisme,...Het culturele in deze doelen ligt dichterbij het interculturele.

2.4 Mondiale vorming

2.4.1 Wat is mondiale vorming?

De definitie van mondiale vorming volgens Encyclo.nl: "Het ontwikkelen van kennis en vaardigheden en het vormen van opvattingen en houdingen die van belang zijn bij het constructief werken aan een werldsamenleving waarin alle mensen tot hun recht komen en waarin daadwerkelijk wordt geprobeerd om geweld, bewapening, sociaal-economische ongelijkheid en roofoverval op het milieu terug te dringen.

Het begrip verwijst naar burgerschapsvorming als wereldburger, aspecten ervan zijn: vredeseducatie, ontwikkelingseducatie, milieueducatie.”⁹

Mondiale vorming bestaat er dus uit om leerlingen op te voeden tot wereldburgers. We leven in een multiculturele samenleving en aan de hand van mondiale vorming proberen we bepaalde normen en waarden te internaliseren. Wanneer kinderen deze attitudes ontwikkelen kunnen zij mee helpen om bij te dragen tot verandering in onze samenleving.

We opteren liever voor de term "mondiaal leren" omdat deze term verwijst naar de actieve inbreng van de leerlingen.

⁹ Nederlandse encyclopedie. (z.d). Geraadpleegd op 28 april 2016, <http://www.encyclo.nl/begrip/Mondiale%20vorming>

2.4.2 Leren over en van het Zuiden

Wanneer we het Zuiden naar de klas willen brengen, is het heel belangrijk dat we geen eenzijdig beeld brengen. Vaak komt het zuiden enkel in het nieuws op een negatieve manier. Bv. als er oorlog is, natuurrampen, armoede,... Als we dit beeld meegeven aan onze leerlingen gaan zij zich een negatief beeld vormen over het Zuiden.

In het lager onderwijs kunnen we de leerlingen laten kennis maken met levenskrachtige mensen uit het Zuiden en hun levenswijze.

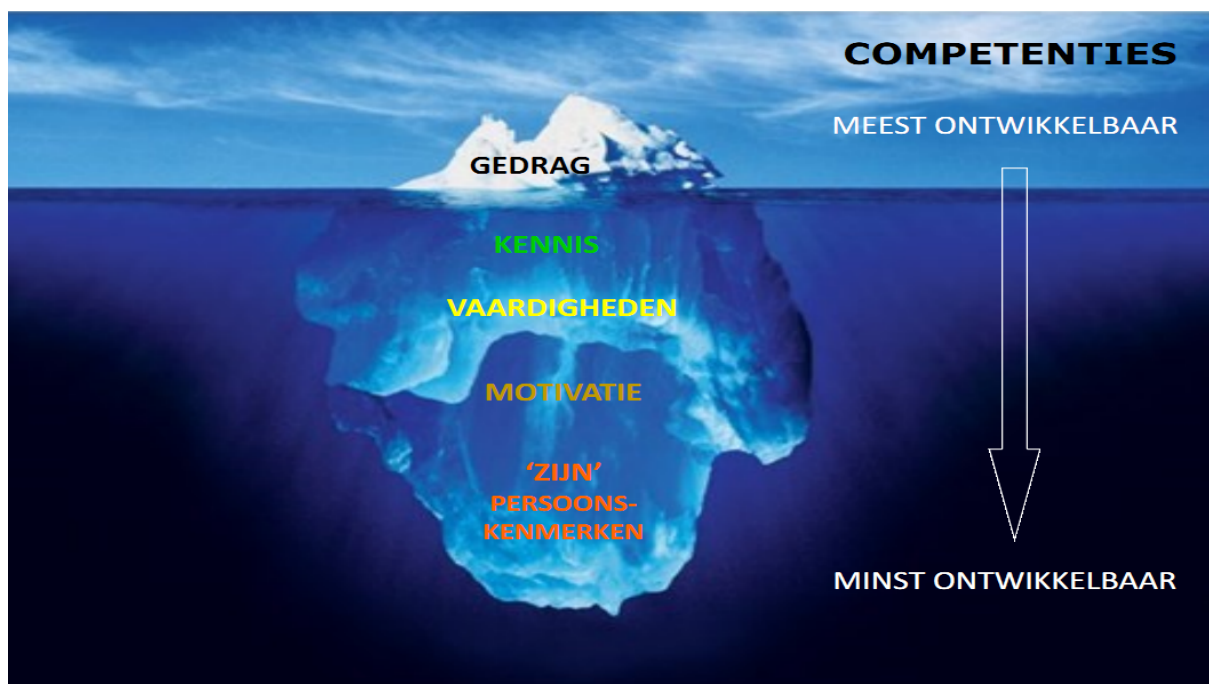
Een leuk idee om rond het Zuiden te werken is om het dagelijkse leven uit het Zuiden voor een stuk in je klas te brengen. Dit kan ervoor zorgen dat er een gevoel van verbondenheid bestaat over de grenzen heen en op deze manier wordt een genuanceerde beeldvorming gestimuleerd.

2.4.3 Doelen voor de leerkracht van mondiale vorming

Het is belangrijk dat we als leerkracht open staan voor andere culturen als we onze leerlingen iets willen leren over het zuiden. Het is dus belangrijk dat we zelf geen eenzijdig beeld hebben over het Zuiden, daarom is het belangrijk om als leerkracht eerst zelf eens stil te staan bij hoe we zelf naar het Zuiden kijken.

2.4.3.1 Inzicht krijgen in andere culturen: de verschillende lagen van een cultuur

Het is belangrijk om als leerkracht open te staan voor andere culturen als je graag inzicht wil krijgen in andere culturen. We kunnen op verschillende niveaus informatie verzamelen over andere culturen.

Afbeelding 10: model interculturele samenwerking

- **De buitenlaag**

Dit is de laag die direct zichtbaar is en opvalt: eetgewoonten, kledij, feestdagen,... Het is belangrijk dat je als leerkracht verder gaat kijken en zoeken dan deze laag en dus niet in de buitenlaag blijft steken. Het is gevaarlijk om in deze laag te blijven steken omdat we dan de buitenlaag teveel gaan bekijken vanuit onze eigen voorkennis en achtergrond, waardoor we verkeerde interpretaties gaan maken. Het is belangrijk dat je de leerlingen een correct en een genuanceerd beeld mee geeft over andere culturen.

- **De tweede laag**

In deze laag gaan we bekijken hoe de culturen georganiseerd zijn. Bv. rechtspraak, familie,... Dit is moeilijker te achterhalen dus er is nood aan goed onderzoekswerk.

- **De derde laag**

In deze laag komen religie, waarden en normen,... aan bod. Dit vraagt veel onderzoekswerk en tijd om samenhang te zien in deze laag en ze juist te kunnen interpreteren.

- **Metafoor van de ijsberg¹⁰**

De ijsberg op de figuur is hiervoor een mooie metafoor. We zien hier een onderscheid tussen de zichtbare en de onzichtbare elementen van een cultuur. Boven het water vind je de elementen die meteen waarneembaar zijn: kunst, de eetcultuur, kledij,...

Onder het water zie je de elementen van een cultuur die minder tastbaar zijn zoals bv. ideeën over hygiëne, goede opvoeding, zingeving,...

Men heeft in dit model een ijsberg gebruikt omdat 10% van een ijsberg zichtbaar is en 90% niet zichtbaar is, maar dit zijn tevens ook de gevaarlijkste elementen. Want als je deze elementen niet verkent of niet in rekening brengt dan kan het gebeuren dat je interculturele ontmoeting slecht afloopt.

¹⁰ Banaba Internationale samenwerking noord-zuid. Intercultureel samenwerken.

2.4.3.2 Beoordelen van andere culturen

Het is niet aan ons als leerkracht om andere culturen te gaan beoordelen, zeker niet als we niet tot deze cultuur behoren. Het is belangrijk dat we alles bekijken in zijn context en dat we dus niet zomaar gaan oordelen over losse elementen die we te zien krijgen.

2.4.3.3 Ingrijpen in andere culturen

We krijgen vaak beelden te zien van mensen uit het zuiden die in armoede leven. Veel ngo's zoals 11-11-11, broederlijk delen,... gebruiken deze beelden om ons te overtuigen om hun organisatie financieel te steunen. Het is belangrijk dat we beseffen en aan onze leerlingen ook duidelijk maken dat we niet alles zomaar kunnen oplossen met geld.

Wanneer we echt willen ingrijpen en hulp willen bieden moeten we eerst gaan kijken naar de oorzaak van het probleem. Het is ook heel belangrijk om te luisteren naar de noden en behoeften van de mensen uit het zuiden. Soms gebeurt het dat hulpverleners een school willen bouwen, maar dat de plaatselijke bevolking dan aangeeft dat ze hier geen nood aan hebben maar veel meer nood hebben aan bv. een waterput in hun dorp. Daarom is het ook enkel nuttig en functioneel dat we veranderingen en initiatieven gaan steunen die zijn gegroeid uit een uitdrukkelijke vraag van de plaatselijke bevolking in het zuiden.

2.4.4 Invalshoeken bij mondiaal leren

Mondiaal leren is een overkoepelende term voor de volgende invalshoeken: vredeseducatie, ontwikkelingseducatie en milieueducatie.

1) Vredeseducatie

Op het eerste zicht lijkt dit niet aan te sluiten bij de leefwereld van onze leerlingen, maar door ook thema's te behandelen zoals discriminatie, pesten, omgaan met verschillen,... kunnen we deze thema's dichter trekken bij hun leef- en belevingswereld.

2) Ontwikkelingseducatie

Hier gaat het bijvoorbeeld over arm en rijk, noord en zuid,... Vooral de sociale, economische, politieke, culturele, geografische en historische elementen komen hier aan bod.

3) Milieueducatie

Deze educatie is noodzakelijk. Zo komen er bv. dingen aan bod waar het zuiden en het noorden allebei nood aan hebben zoals alternatieve energiebronnen.

2.5 Aandachtspunten voor leerinhouden en lesmaterialen bij cultuureducatie en mondiaal leren

Hieronder volgen enkele belangrijke aandachtspunten waarmee we als leerkracht zeker moeten rekening houden als we onze lessenreeks over het zuiden gaan in elkaar steken.

1) Keuze van leerinhouden

Natuurlijk zijn niet alle leerinhouden geschikt voor alle leeftijden, dat is vanzelfsprekend. Heel wat landen in het zuiden komen enkel negatief in het nieuws: als er oorlog is, als er hongersnood heerst,... Het is heel belangrijk dat we onze leerlingen niet enkel dit negatief beeld meegeven. Natuurlijk mogen we de problemen ook niet minimaliseren of negeren, maar we mogen niet enkel toespitsen op deze problemen.

We moeten bij alle leerinhoud eerst nagaan of onze leerlingen hier emotioneel en verstandelijk klaar voor zijn. In de eerste graad moeten de dingen die we vertellen over het zuiden herkenbaar zijn, de leerlingen moeten zich kunnen inleven.

In de derde graad kan je de problematiek van het zuiden al uitgebreider aan bod laten komen, deze leerlingen zijn op een leeftijd gekomen waarop ze zich beter kunnen verplaatsen in tijd en ruimte. Het is sterk aan te raden om steeds vanuit het dagelijks leven te vertrekken. Door concreet te werken kunnen de leerlingen zich beter inleven en gaan ze de problematiek beter en sneller begrijpen.

2) Correcte en actuele informatie

Dit is weer een vanzelfsprekend aandachtspunt, de informatie die je gebruikt om je leerinhouden vorm te geven moet correct en actueel zijn. Bronnen moeten ook steeds gecontroleerd worden op betrouwbaarheid.

3) Diverse informatie

We leven in een heel diverse maatschappij met heel veel verscheidenheid, ook in het zuiden heerst er heel wat verscheidenheid. Het is dus belangrijk dat we verschillende aspecten van het dagelijkse leven aan bod laten komen en ons niet fixeren op een onderdeel. We moeten vermijden dat we stereotype kenmerken aan bod laten komen en overbrengen naar de leerlingen.

Vanaf de derde graad is het mogelijk om heel wat diverse aspecten aan bod te laten komen, zoals:

- Emotionele aspecten: hoe uiten ze zich?
- Geografische aspecten: hoe ziet de omgeving eruit en hoe gebruiken ze de omgeving?
- Sociale aspecten: hoe leven de mensen met elkaar samen?
- Economische aspecten: hoe voorzien de bevolking in hun levensonderhoud?

4) Contextrijke informatie

Het is belangrijk dat we alle informatie over het zuiden dat we willen overbrengen naar onze leerlingen gaan kaderen in een bredere context. Zonder context beschik je enkel over enkele losstaande feiten en vaak gebeurt het dan dat deze informatie op een verkeerde manier geïnterpreteerd wordt.

Dankzij de context kunnen leerlingen zich beter inleven en de leerinhoud sneller en beter begrijpen.

5) Van gelijkenissen naar verschillen

Als je les wilt geven over een andere cultuur is het belangrijk om altijd te vertrekken vanuit de gelijkenissen met onze eigen cultuur. In verschillende culturen vinden we heel wat gemeenschappelijke kenmerken terug.

Door eerst op zoek te gaan (vooraf of samen met de leerlingen) naar de gelijkenissen met onze cultuur, bieden we onze leerlingen een aangrijpingspunt, een herkenbare aansluiting op zijn of haar eigen leefwereld.

Wanneer we een duidelijk beeld hebben over de gelijkenissen, kunnen we op zoek gaan naar de verschillen. Deze werkwijze gaat er ook voor zorgen dat de leerlingen een andere cultuur minder als "vreemd" of "raar" gaan zien, omdat ze het "vreemde" dan kunnen plaatsen in het "gewone".

Het leert de leerlingen ook dat anders zijn helemaal oké is en ze leren hierdoor ook open staan en respect hebben voor andere culturen.

Het is leuk om te vertrekken vanuit dagelijkse thema's en die te gaan vergelijken met onze gewoontes zoals bv. voeding, muziek, kledij, sport en spel,...

6) Vertrekken vanuit het dagelijks leven

Zoals eerder al vermeld is het belangrijk dat we vertrekken vanuit het dagelijks leven in het zuiden en niet vanuit de problematiek die er heerst. Het is dus aan te raden om de leerlingen eerst kennis te laten maken met het dagelijks leven in het dorp, de plaatselijke bevolking van het land,... en de gelijkenissen met ons land en onze cultuur. Vanuit het concrete dagelijkse leven kunnen we dan kijken naar de problemen die opduiken en die de plaatselijke bevolking ervaart. Ook is belangrijk om te gaan kijken hoe ze met de problematiek omgaan en hoe ze op zoek gaan naar oplossingen.

Het is dus zeker niet de bedoeling om de mensen van het zuiden in een slachtofferrol te gaan plaatsen. Het is veel leuker dat je leerlingen er met bewondering naar kunnen kijken, als mensen die ondanks een bepaalde problematiek toch hun plan kunnen trekken.

7) Aangepast taalgebruik

Het is belangrijk om voor onze lessen na te denken over de termen, begrippen en verwoordingen die we gaan gebruiken. Vaak nemen we zonder nadenken een woord in de mond en zonder dat we het zelf beseffen kan dit heel kwetsend of beledigend zijn.

Zo is het gevaarlijk om woorden te gebruiken zoals *negers* of *hutjes* omdat deze een negatieve bijklank hebben. Het is dan beter om neutrale varianten te gebruiken zoals zwarten of mensen met een donkere huidskleur en woningen.

Er bestaat jammer genoeg ook heel wat lesmateriaal dat op een negatieve manier spreekt over andere culturen en die onze cultuur nemen als een norm die andere culturen nog moeten bereiken.

8) Werken aan verbondenheid

We leven in een multiculturele samenleving en streven er naar om met alle verschillende culturen vredig naast elkaar te leven. Daarom is het als leerkracht belangrijk om te werken aan verbondenheid. Je moet je leerlingen leren en motiveren om zich open te stellen voor andere culturen en om hen enkele belangrijke attitudes en vaardigheden eigen te maken zoals bv. respect en verdraagzaamheid.

Het is belangrijk dat je leerlingen deze verbondenheid concreet ervaren tijdens je lessen. Wanneer zij deze verbondenheid intensief voelen zal er ook een positiever gevoel ontstaan tegenover de andere cultuur.

9) Expliciteren

Na een lessenreeks of een activiteit over andere culturen is het belangrijk om samen met je leerlingen te gaan expliciteren. Je gaat samen met de leerlingen je lessenreeks evalueren. Ook de vraag hoe we ons nu kunnen inzetten in de toekomst moet zeker aan bod komen. Als leerkracht moet je je leerlingen begeleiden in het nadenken over hun eigen mening en houding.

Belangrijke kanttekening: je kan enkel gaan expliciteren als je leerlingen een concrete ervaring of beleving hebben gehad.

10) Projectmatig werken

Als je in de klas gaat werken rond cultuureducatie en mondiale vorming is het van belang dat dit een samenhangend geheel is. Daarom is het aan te raden om er een project van te maken, dit zorgt er ook voor dat de leerlingen meer betrokken en gemotiveerd zijn. Dit zorgt er ook voor dat het veel doeltreffender is.

2.6 Noord-Zuidwerking

Wij zijn op zoek gegaan naar de basisprincipes van Noord-Zuidwerking. Maar we zijn tot de conclusie moeten komen dat onze zoektocht naar bruikbare bronnen niks heeft opgeleverd.

We botsten steeds op bronnen die algemeen over bv. de Noord-Zuid problematiek spraken of heel specifiek bv. over de landbouw, maar concrete bronnen met betrekking tot het onderwijs hebben we niet gevonden.

Daarom hebben we een interview gehouden met Charlotte Przysiwiek, een studente Banaba Internationale samenwerking Noord Zuid en Dirk Bogaert, een docent muzische vorming met heel wat ervaring op vlak van noord-zuid samenwerking.

Samen zijn we in gesprek gekomen tot de criteria voor een goede Noord-Zuid samenwerking.

Wanneer kunnen we nu spreken van een goede Noord-Zuidwerking?

Actieve doelgroep

Noord-Zuidwerking ligt vaak te weinig bij de doelgroep. Het is belangrijk dat de leerlingen zelf actief deelnemen aan de communicatie en dat dus niet enkel de leerkrachten onderling communiceren met elkaar.

Goede Noord-Zuidwerking gaat ook verder dan enkel de doelgroep, er is sprake van een bepaald engagement. De doelgroep spreekt zijn omgeving aan en breidt de samenwerking op die manier verder uit naar een breder doelpubliek.

Multimediaal

Het is van groot belang dat de Noord-Zuidwerking multimediaal is, dat je dus met andere woorden verschillende media gaat gebruiken om te communiceren. Je moet goed nadenken over de keuze van je medium waarmee je je boodschap wil overbrengen. De keuze van je medium is al een deel van je boodschap.

Verschillende schillen van een cultuur

Het is belangrijk dat je de verschillende schillen van een cultuur aan bod laat komen in je Noord-Zuidwerking en niet blijft hangen bij de eerste laag. Deze verschillen lagen van een cultuur bespraken we al eerder in het onderdeel mondiale vorming bij het hoofdstuk cultuureducatie.

Parallele acties

Het is van belang dat je in het Noorden en in het Zuiden parallel gaat werken, anders is de uitwisseling niet functioneel en relevant. Ook complementair werken biedt heel wat voordelen en positieve effecten, het Noorden en het Zuiden gaan elkaar aanvullen en dit zorgt ervoor dat ze samen streven naar een gezamenlijk einddoel.

Duurzaam

Om af te sluiten kunnen we ook nog meegeven dat goede Noord-Zuidwerking iets moet zijn dat kan worden verder gezet in het Zuiden, ook zonder aanwezigheid van mensen uit het Noorden.

Afbeelding 11: groepsfoto met onze klas in Senegal

Hoofdstuk 3: Onderzoek naar karren

Van bij het begin waren we ervan overtuigd dat we ons eindwerk graag wilden koppelen aan onze buitenlandse stage in Senegal.

Oorspronkelijk dachten we aan een landenkoffer over Senegal, maar dit is niet echt vernieuwend dus we wouden graag afstappen van dit klassieke idee. Daarom hadden we het idee om een mobiele landenkoffer te maken. We hebben eerst onderzoek gedaan naar het nut en de functie van een mobiele school.

We wilden de kinderen graag onderwijs bieden aan de hand van een (mobiele) kar, dit zowel in Senegal als in België. Wij wensen onze kar dus de functie van leermiddel te geven. Ons doel was dat de kar de leerlingen hielp bij het leren van iets.

Eerst hebben we een literatuuronderzoek gevoerd naar karren. In dit literatuuronderzoek zijn we eerst op zoek gegaan naar een definitie voor kar. Nadien hebben we verschillende karren bekeken en hun specifieke functie onderzocht. We zijn op zoek gegaan naar karren en hebben daar inspiratie uitgehaald. Wat vinden wij nu leuk aan deze karren?

Aanvankelijk had de mobiele school ons geïnspireerd. We zijn dus op zoek gegaan naar wat er al bestaat rond de mobiele school. We zijn nagegaan hoe de organisatie te werk gaat en wat het doel is van hun werking.

Ons doel was om een soort van mobiele school te maken samen met de kinderen voor andere kinderen. We wouden tijdens dit creatieproces zelfontdekkend en zelfondernemend leren stimuleren.

3.1 Wat is een kar?

Een kar is een voertuig met twee of meer wielen. Er bestaan verschillende soorten karren en elke soort heeft zijn specifieke functie.

De definitie van een kar volgens de van Dale: "*benaming van tweewielige voertuigen: we moeten samen de kar trekken het karwei klaren.*"¹¹

¹¹ Van Dale. (z.d). Geraadpleegd op 26 mei 2016, <http://www.vandale.be/opzoeken?pattern=kar&lang=nn#.VobgYxWLTIU>

3.2 Verschillende soorten karren

Er bestaan verschillende soorten karren. Enkele voorbeelden: een mestkar, een boerenkar, een winkelkar, een buggy, een paardenkar, een fietskar, een ijskar, ...

Elke kar heeft zijn eigen bepaalde functie.

3.2.1 Functionele karren

- **Handkar of stootkar**

Afbeelding 12: stootkar

Een handkar of een stootkar is een kar die door een persoon wordt voortbewogen. Het is een van de eerste soorten karren waarvan we gebruik maakten, deze werden al gebruikt in de Egyptische cultuur.

Het verschil tussen een handkar en een stootkar is dat een handkar voortgetrokken wordt en twee stangen heeft en een stootkar wordt voortgeduwd en heeft 1 of 2 stangen of een beugel.

Enkele voorbeelden zijn bv. een steekkar, een bolderwagen en een kruiwagen.

De handkar werd vooral gebruikt om dingen te vervoeren, maar ook om handel mee te voeren. Enkele voorbeelden van karren die gebruikt werden in de handel zijn bv. de bakkerskar, de ijskar, ... Later ontwikkelde de handkar nog verder tot bv. een bakfiets of een hondenkar.

- **Boerenkar¹²**

Afbeelding 13: Boerenkar

Een boerenkar is een kar met twee wielen die wordt voortgetrokken door trekdieren, meestal paarden of ezels en dat gebruikt wordt om lasten of personen te vervoeren van en naar het veld. De boeren gebruikten deze kar om hun oogst naar hun boerderij of naar de markt te vervoeren.

Een speciale versie van de boerenkar is de "kiepkar", deze kar heeft de extra functie om de bak te kiepen zodat de kar bv. mest op het veld kan kiepen.

¹² Boerenkar. (augustus 2013). Geraadpleegd op 9 mei 2016, <https://nl.wikipedia.org/wiki/Boerenkar>

- **Winkelkar**

Afbeelding 14: winkelkar

Een winkelkar is een kar die gebruikt wordt in de supermarkten om onze boodschappen mee te vervoeren.

Een winkelkar heeft meestal vier wielen en is gemaakt uit staal.

- **Huifkar**

Afbeelding 15: huifkar

Een huifkar is een kar op 4 wielen dat wordt voortgetrokken door een paard, voorzien van een linnen wagenovertrek (een zogenaamde huif), om de inzittenden te beschermen tegen wind en neerslag.

3.2.2 Kunstzinnige karren

Er zijn ook verschillende kunstenaars die van karren kunstwerken maken. Roger Raveel maakte in 1968 een bekend kunstwerk "een karretje om de hemel te vervoeren."

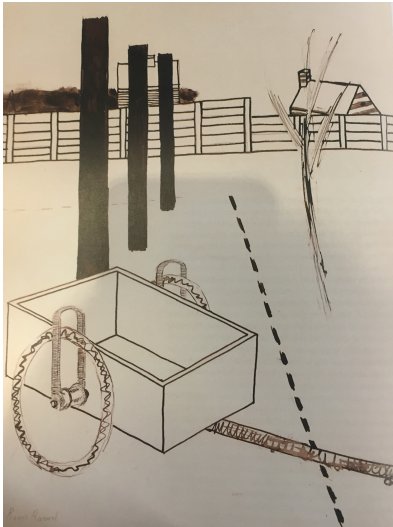
Roger Raveel wordt als een belangrijke kunstenaar beschouwd na WO II. Hij was een eigentijdse en tijdloze kunstenaar, je kon zijn werk niet in hokjes plaatsen. Zo maakte Raveel een heus kunstwerk van een kleerkast die hij beschilderde en wieltjes onderzette, hij reed hiermee door Brussel.

Hij verwerkte ook vaak spiegels in zijn kunstwerken, dit deed hij ook met zijn kunstwerk "Een karretje om de hemel te vervoeren."

3.3 Karren die ons inspireerden

Gedurende onze bachelorproef zijn we zelf een speurtocht gestart naar bestaande karren. We hebben ons laten inspireren door allerlei verschillende karren. Soms sprak ons een groot aspect van de kar aan, soms een minder groot aspect. Toch is ons uiteindelijk idee voortgevloeid uit het geheel van alle karren die ons inspireerden.

13

Afbeelding 16: kar Roger Raveel

Afbeelding 17: kar Roger Raveel

Afbeelding 18: kar Roger Raveel

Afbeelding 19: kar Roger Raveel

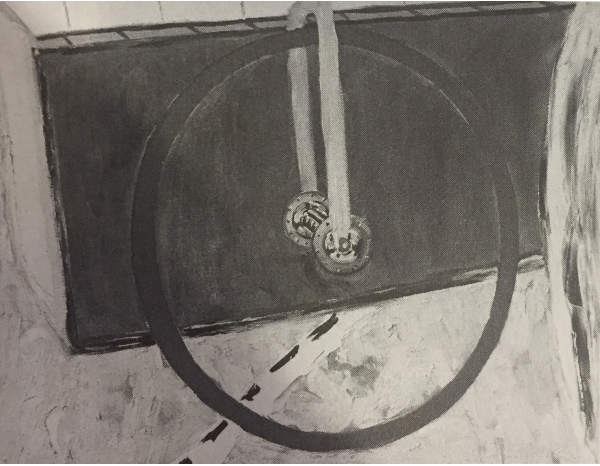
¹³ Afbeelding 16 - 22: Raveel R. (1934 – 1967) *Het verschrikkelijke mooie leven*. Ludion

Afbeelding 20: kar Roger Raveel

Afbeelding 21: kar Roger Raveel

Afbeelding 22: kar Roger Raveel

Afbeelding 23: mobiele kamishibai

Afbeelding 24: verkoopkraam

Afbeelding 25: de mobiele school

Afbeelding 26: de mobiele school

3.4 De mobiele school

3.4.1 Wat is de mobiele school?

Mobile School¹⁴ is een Belgische organisatie die andere organisaties wil helpen om straatkinderen gemakkelijker en efficiënter te bereiken. De organisatie ontwikkelt mobiele schoolkarren en voorziet een opleiding voor de plaatselijke straathoekwerkers.

Momenteel staat hun teller op 38 schoolkarretjes verspreid over Latijns-Amerika, Azië, Afrika en Europa.

Afbeelding 27: de mobiele school

Mobile School richt zich voornamelijk op 2 doelgroepen: enerzijds op straatkinderen en de straathoekwerkers en anderzijds op Vlaamse leerkrachten en leerlingen.

Het motto van de organisatie is "*Als een kind niet naar school kan dan brengen we de school naar het kind.*"¹⁵ Hun mobiele school dat ze ontworpen hebben is eigenlijk een soort van rijdend schoolbord met heel wat educatieve spelen. Het is de bedoeling dat straathoekwerkers hiermee aan de slag kunnen gaan.

Naast deze materialen ontwikkelde de organisatie ook een opleidingstraject voor de straathoekwerkers. Hiermee worden ze voorbereid op het effectieve lesgeven a.d.h.v. de mobiele school.

Als tweede doelgroep richt de organisatie zich op leerkrachten en leerlingen. Ze trekken met hun mobiele school naar Vlaamse scholen om uitleg te geven over hun project en jongeren te sensibiliseren. Hun doel is om leerlingen op te voeden tot wereldburgers en warm te maken voor hun project.

Mobile School is op 3 grote vlakken actief: het ontwikkelen van educatieve materialen, het geven van opleidingen aan straathoekwerkers en het sensibiliseren van jongeren.

¹⁴ Mobile school. (z.d). Geraadpleegd op 7 april 2016, <http://www.mobileschool.org/nl/about-us>

¹⁵ Mobile school. (z.d). Geraadpleegd op 7 april 2016, <http://www.mobileschool.org/nl/about-us>

3.4.1.1 Ontwikkelen van educatieve materialen

Mobile School ontwikkelt educatieve materialen op maat van de straatkinderen. Ze werken hun materialen uit rond 8 basispijlers:

1) Basiseducatie

De bedoeling van deze basiseducatie is om kinderen te confronteren met hun potentieel, mogelijkheden en talenten. Doordat ze leren lezen, schrijven en rekenen krijgen ze meer zelfvertrouwen en beseffen ze dat ze niet minderwaardig zijn aan andere kinderen.

2) Creatieve therapie

Creatieve therapie is een manier voor de kinderen om zich creatief uit te drukken. Ze leren reflecteren over hun leven en ze ontwikkelen een eigen identiteit. De straathoekwerkers bieden een veilige omgeving voor de kinderen zodat hun gevoelens durven uiten.

Via poppenkast, tekenworkshops, thematische praatplaten,... hebben de kinderen de kans om te vertellen over hun persoonlijke ervaringen.

3) Gezondheidsleer

Dit is een zeer belangrijke pijler om een positief zelfbeeld te ontwikkelen. Dankzij de mobiele school worden de kinderen zich bewuster van hun basisbehoeften en noden. Er komen thema's aan bod zoals bv. persoonlijke hygiëne, seksuele voorlichting, gezonde voeding,...

Voor kinderen die op straat leven of in armoede leven is persoonlijke hygiëne vaak minder vanzelfsprekend. Het is belangrijk dat ze hun eigen lichaam goed verzorgen en onderhouden, daarom komt dit thema uitgebreid aan bod.

4) Sociale vaardigheden

Dankzij de sociale vaardigheden die de leerlingen aangereikt krijgen, leren ze omgaan en samenwerken met anderen. De sociale vaardigheden helpen de kinderen om een plaats te vinden in de maatschappij.

Afbeelding 28: de mobiele school helemaal uitgeschoven

5) Rechten van het kind

De straathoekwerkers maken de kinderen bewust van hun rechten en plichten, deze rechten worden vaak geschonden. Dit is een belangrijke stap in het proces van verandering. Samen gaan de straathoekwerkers en de kinderen hun rechten en plichten in de praktijk omzetten.

6) Ondernemerschap

In een samenleving waar veel armoede en onzekerheid heerst, is dit een zeer belangrijke pijler, de kinderen leren ondernemen. Er komen thema's aan bod zoals talenten en beroepen, strategisch denken en vooruit plannen,...

7) Basisstimulatie

Basisstimulatie is heel belangrijk voor de ontwikkeling van jonge kinderen. De basisstimulatie is een essentiële aanzet voor vele andere pijlers zoals bv. het ontwikkelen van sociale vaardigheden.

8) Speleducatie

De kinderen gaan via allerlei educatieve spelen die bevestigd zijn aan de mobiele school al spelend leren, dit is impliciet en zelfmotiverend. Speleducatie is een vertrekpunt naar leren en stimuleert ook de sociale vaardigheden van de kinderen.

3.4.1.2 Opleidingen voor straathoekwerkers

De organisatie 'Mobile School' voorziet opleiding voor de straathoekwerkers. Ze stimuleren de mensen om deze opleidingen te volgen zodat de lokale bevolking goed onderwijs kan bieden aan de straatkinderen in hun omgeving.

Deze opleiding hecht belang aan 3 pijlers:

- 1) Creativiteit en innovatie
- 2) Organisatie en methodologie
- 3) Psychologie van straatkinderen

3.4.1.3 Sensibilisering van jongeren

Mobile School trekt naar scholen in België om de leerlingen en leerkrachten te sensibiliseren en te laten kennis maken met hun project. Hun doel is om onze maatschappij bewuster te maken over de problematiek van de straatkinderen.

3.4.2 Voor wie is de mobiele school?

De organisatie Mobile School richt zich op straatkinderen. Vaak denken we op een eenzijdige manier en denken we dat alle problemen van een straatkind zijn opgelost door het een dak boven zijn hoofd te geven. Het is belangrijk om terug te gaan naar het basisprobleem en ervoor te zorgen dat straatkinderen eerst en vooral weer een positief zelfbeeld opbouwen en vertrouwen in zichzelf en andere krijgen. De mobiele school komt tot bij de kinderen in een omgeving waar ze zich veilig voelen. Daarom werkt de organisatie volgens de outsearch-strategie.

De outsearch-strategie of de straathoekwerkstrategie is een strategie die er voor zorgt dat een kind vertrouwen heeft in zijn of haar eigen vaardigheden. Dit kan je doen door het kind zelf invloed te laten uitoefenen in zijn of haar werkproces. De outsearch-strategie legt de focus op het positieve. Ze gaan kijken naar wat het kind kan en proberen hem een stapje verder te helpen.

De hoofddoelstelling van de mobiele school is om positieve ontmoetingsplaatsen te creëren waar het kind centraal staat en waar het wordt gerespecteerd en gewaardeerd. De straathoekwerkers bieden een luisterend oor voor de straatkinderen, ze willen hun vertrouwen winnen en hen helpen om te werken aan een positief zelfbeeld.

De mobiele school is een handig hulpmiddel voor de straathoekwerkers om deze hoofddoelstelling te bereiken.

In 2016 werden er ook verschillende mobiele scholen ingezet voor de vluchtelingen uit Syrië die gestrand waren in ons land.

MET WIE WERKT MOBILE SCHOOL?

13% KINDEREN PERMANENT OP STRAAT

24% WERKENDE KINDEREN

50% KINDEREN UIT SLOPPENWIJKEN

13% KINDEREN STRAATFAMILIES

Tabel 1: Met wie werkt de mobiele school?

3.4.3 Hoe wordt de mobiele school gebouwd?

De mobiele scholen worden gebouwd op een technische afdeling van een middelbare school. De mobiele school wordt vergeleken met een telescoop omdat je aan beide zijden zijborden kan uitschuiven en deze zijn op hun beurt ook nog eens uitschuifbaar. In totaal kom je zo aan 12 meter speel- en leerruimte.

Een mobiele school kost 7000 euro, inclusief productie, verzending en de opleiding van de straathoekwerker.

Afbeelding 29: de mobiele school in actie

Afbeelding 30: de mobiele school vervoeren

Hoofdstuk 4: Mediawijsheid

4.1 Wat is mediawijsheid?

De term mediawijsheid heeft maar één echte definitie. De Raad van Cultuur gaf in 2005 volgende definitie: "Mediawijsheid is het geheel van kennis, vaardigheden en attitudes waarmee burgers zich bewust en kritisch kunnen bewegen in een complexe, veranderende en gemediatiseerde wereld. Het is het vermogen tot een actief en creatief mediagebruik dat gericht is op maatschappelijke participatie."¹⁶

Afbeelding 31: recht op mediawijsheid

In Vlaanderen bestaan er eindtermen gekoppeld aan mediawijsheid. Dit zijn minimumdoelen waaraan gewerkt moet worden binnen het lager onderwijs. We vinden in het leerplan van muzische vorming en in de vakoverschrijdende eindtermen ICT enkele eindtermen terug met betrekking tot mediawijsheid.

Daaruit kunnen we dus besluiten dat de eindtermen en de ontwikkelingsdoelen voldoende kapstokken bieden om onderwijs hedendaagser en audiovisueler te maken maar er is nog steeds een grote nood aan mediageletterdheid in het Vlaamse onderwijs.

De dag van vandaag bepalen media vaak onze kijk op de werkelijkheid.¹⁷ We kunnen media niet meer wegdenken uit onze wereld en zijn er steeds actiever mee bezig. Dit geldt in het bijzonder voor kinderen, daarom biedt het onderwijs mediawijsheid aan. Op school wordt op de eerste plaats nog met handhoeken gewerkt, dit staat haaks op de manier waarop kinderen de dag van vandaag leren. Ze leren op een nieuwe manier, namelijk uit (bewegende) beelden die meer en meer centraal komen te staan.

Het is belangrijk dat kinderen bewust en kritisch leren omgaan met de verschillende media en dat ze zich er mee leren uitdrukken. Daarom moet er op school meer aandacht voor mediawijsheid zijn.

¹⁶ Raad van Cultuur. (2005) *Mediawijsheid. De ontwikkeling van nieuw burgerschap*. Geraadpleegd op 9 mei 2016, <https://www.cultuur.nl/upload/documents/adviezen/Mediawijsheid.pdf>

¹⁷ SEGERS, K. en BAUWENS, J. (2010) *Maak mij wat wijs. Media kennen, begrijpen en zelf*. Lannoo Campus

4.2 Het belang van mediawijsheid¹⁸

Media nemen steeds een belangrijkere rol op in de maatschappij. We kunnen ons geen dag inbeelden zonder met media geconfronteerd te worden. Ook in de lagere school worden de kinderen dagelijks geconfronteerd met media. In de jongere jaren gaat het vooral over spelletjes spelen op de tablet en in de hogere jaren staan de leerlingen tegenwoordig op met Facebook.

Mediawijsheid speelt een belangrijke rol omdat het de kinderen wil behoeden en waarschuwen voor de gevaren die media met zich meebrengt. Kinderen en jongeren denken van zichzelf dat ze mediawijs zijn. Dit kunnen we zeker beamen, maar niet genoeg. Daarom is het belangrijk om kinderen tijdens het schoolgebeuren mediawijs te maken. Hierdoor leren kinderen verstandig en weloverwogen om te gaan met het internet. We streven naar het doel dat leerlingen niet alleen mediavaardig zijn, maar ook mediawijzer!

Kinderen hebben nood aan mediawijsheid. Mediawijs omgaan met media bevordert de ontwikkeling van een kind. Laat een kind op een onderzoekende manier omgaan met media en laat het zelf ontdekkingen ervaren. Het is van groot belang om dit proces goed te begeleiden en de kinderen attent te maken op de mogelijkheden, alsook op de gevaren.

4.3 Mediawijsheid in de hedendaagse klaspraktijk

Is mediawijsheid een term die binnen de klaspraktijk wordt gehanteerd? Plannen de huidige leerkrachten mediawijsheid in het uurrooster? Of komt mediagebruik slechts amper aan bod in het lesgebeuren?

Media kunnen bij elke les betrokken worden, toch zien we dat dit onvoldoende aanwezig is in de klaspraktijk. Wanneer je de nieuwe generatie leerkrachten bekijkt, zie je dat veel leerkrachten één geheel vormen met hun iPod, laptop, iPhone, ... Dit weerspiegelt zich niet in het lesgebeuren. We zien nog veel te vaak leerkrachten die op een

Afbeelding 32: mediawijsheid in de klas

zeer traditionele en analoge manier doceren.

¹⁸ Koning, P. (2015) *#Mediawijsheid in de klas*. Nederland: School van de toekomst.

De Hogeschool West-Vlaanderen deed hier in 2011 onderzoek naar. Hun onderzoek kreeg de naam 'Simpel als krijt'.¹⁹ Aan de hand van dit onderzoek konden zij bevestigen dat studenten uit de lerarenopleiding tijdens hun stages heel eentonig lesgeven.

Wanneer men verslagen bekijkt van het Vlaams Onderwijs, wordt dit door de ICT-monitor bevestigd.²⁰ Toch wil er duidelijkheid geschept worden over het feit dat ICT breed gebruikt wordt in het onderwijs, maar dat dit gebruik vooral informatieverricht is.

Sinds 2010 geldt mediawijsheid als een van de vakoverschrijdende eindtermen voor het secundair onderwijs. De eindtermen mediawijsheid klinken als volgt:

- De leerlingen gaan alert om met media.
- De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

De eindtermen die betrekking hebben tot mediawijsheid in het basisonderwijs vind je in het leergebied muzische vorming. Ook in de vakoverschrijdende eindtermen ICT van het basisonderwijs vind je eindtermen met betrekking tot mediawijsheid terug.^{21/22}

Mediawijsheid krijgt reeds een plek binnen het lesgebeuren. Tegenwoordig wordt steeds vaker gewerkt met een digibord, laptops, iPads, ... Ook worden in sommige basisscholen reeds informaticalessen ingepland.

Zou het voor de leerlingen niet verrijkend zijn om thema's uit te werken aan de hand van een blog? Of een klaswebsite maken om de ouders op de hoogte te houden van het schoolgebeuren?

Dit is gemakkelijk gezegd. Wij vragen ons enkel af of dit haalbaar is? Wat doe je met scholen die de middelen niet hebben om aan de hand van media les te geven? Bestaat het gevaar dat kinderen nog verslaafder raken aan media?

¹⁹ *Simpel als krijt!* (november 2010). Geraadpleegd op 10 mei 2016, www.simpelalskrijt.be

²⁰ Clarebout G., van Braak J., Elen J. (2010) *Monitoring ICT in het Vlaams Onderwijs*. Geraadpleegd op 10 mei 2016, <http://www.ond.vlaanderen.be/ict/onderzoek/files/MICTIVO.pdf>

²¹ *Lager onderwijs – Muzische vorming – eindtermen*. (november 2014). Geraadpleegd op 10 mei 2016, <http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/basisonderwijs/lager-onderwijs/leergebieden/muzische-vorming/eindtermen.htm>

²² *Lager onderwijs – ICT – Leergebiedoverschrijdende eindtermen*. (november 2014). Geraadpleegd op 10 mei 2016, <http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/basisonderwijs/lager-onderwijs/leergebiedoverschrijdend/ict/eindtermen.htm>

4.4 Competenties mediawijsheid in het kader van ons project

Communicatie is een belangrijk onderdeel van ons dagelijks leven. Communiceren is meer dan gewoon informatie vinden en de betrouwbaarheid ervan achterhalen. Communicatie houdt ook in mediaboodschappen van anderen begrijpen en je eigen mediaboodschappen doordacht kunnen vormgeven. De taak van de leerkracht is volgens Mediawijsonderwijs²³ de leerlingen hierin wegwijs te maken.

COMPETENTIES	INDICATOREN
C1 Informatie vinden en verwerken Info & voorbeelden >>	C11 Informatie opzoeken en naar betrouwbaarheid inschatten. C12 Allerlei informatie gericht opslaan en markeren.
C2 Mediaboodschappen beschouwen Info & voorbeelden >>	C21 Zien op welke manier de vormgeving van een mediaboodschap betekenis geeft aan de media-inhoud. C22 Leren van het mediagebruik van kunstenaars.
C3 Mediaboodschappen creëren Info & voorbeelden >>	C31 De vormgeving van de eigen media-inhoud op de boodschap afstemmen.
C4 Mediaboodschappen delen Info & voorbeelden >>	C32 Op een creatieve manier met de media omgaan. C41 Op diverse manieren mediaboodschappen delen.
C5 Optimaal participeren in sociale netwerken Info & voorbeelden >>	C51 Respectvol, dynamisch en veilig participeren aan sociale netwerken.
C6 De media-communicatie-competenties toepassen in de didactische praktijk. Info & voorbeelden >>	C61 In het onderwijsaanbod aandacht hebben voor divers en origineel mediamateriaal. C62 Tijdens de onderwijsactiviteiten de leerlingen relevante media-communicatie-competenties bijbrengen.

Afbeelding 33: competenties mediawijsheid

²³ *Mediawijsheid – communicatie.* (z.d). Geraadpleegd op 26 mei 2016, <http://www.mediawijsonderwijs.be/communicatie.html>

Wij zijn gaan kijken naar de competenties die het meest van toepassing zijn voor ons project.

Zo zijn de belangrijkste competenties voor ons:

- C1: Informatie vinden en verwerken
- C2: Mediaboodschappen beschouwen
- C3: Mediaboodschappen creëren
- C4: Mediaboodschappen delen

In het praktijkgedeelte kan u lezen hoe wij aan deze competenties werkten tijdens ons project.

Hoofdstuk 5: Onderzoek naar projectwerking

5.1 Wat is projectwerking?

De definitie van projectwerking volgens onze cursus van onderwijskunde:

“Een aaneenschakeling van intrinsiek gemotiveerde activiteit van de leerlingen, gericht op het ontdekken van een brok realiteit. Projectwerk ontstaat wanneer kinderen op bepaalde vragen, onderwerpen, thema’s of problemen stoten die hen sterk aanspreken. Het krijgt vorm doorheen een cyclische beweging van onderzoek (verwerving) en rapportage (verwerking).”²⁴

5.2 Wat is het belang van projectwerking?

Tijdens projectwerking gaan de leerlingen vakdoorbrekend werken. De leerlingen hebben een grote inbreng in het project, het leerlingeninitiatief ligt dus zeer hoog. Kennis wordt opgebouwd in dialoog met anderen door overleg en groepswork.

5.2.1 De meerwaarde van projectwerking voor het onderwijs

5.2.1.1 Ondernemend leren

Inleiding

De Commissie van Europese Gemeenschappen (2006, p. 4)²⁵ zegt in haar definitie het volgende: “*Onder ondernemerschap wordt iemands vermogen verstaan om ideeën in daden om te zetten. Het omvat creativiteit, innovatie en het nemen van risico's, alsook het vermogen om te plannen en projecten te beheren om doelstellingen te verwezenlijken. Een ondernemende houding helpt iedereen in het dagelijkse leven, thuis en in de maatschappij, het helpt werknemers zich bewust te worden van hun arbeidsomgeving en kansen te grijpen, en is de basis voor meer specifieke vaardigheden en kennis die ondernemers nodig hebben voor sociale of economische bedrijvigheid.*”²⁶

Volgens Raposo en Paco (2011)²⁷ vertonen leerlingen reeds ondernemerschap vanaf de geboorte. Het is dus de taak van het onderwijs om hier zo snel mogelijk op in te spelen.

²⁴ Coulommier, N., Cursus onderwijskunde.

²⁵ Commissie van Europese Gemeenschappen (2006) *Mededeling van de Commissie aan de raad, het Europees parlement, het Europees economisch en sociaal comité en het comité van de regio's*. Geraadpleegd op 7 april 2016, <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2006/NL/1-2006-33-NL-F1-1.Pdf>

²⁶ Van Welsen, J. (2012) *Ondernemerschap in het Basisonderwijs*. Geraadpleegd op 7 april 2016, http://essay.utwente.nl/62375/1/MSc_Welsen_van_J._-_So202827.pdf

²⁷ Raposo M. en Do Paço A. (2011) *entrepreneurship and education—links between education and entrepreneurial activity*. Geraadpleegd op 8 april 2016, <http://dev.pue.itesm.mx/DoctoradoNebrija/MaterialGral/Entrepreneurship%20education%20Relationship%20between%20education%20and%20entrepreneurial%20activity.pdf>

We moeten voor ogen houden dat het er om gaat dat leerlingen leren om hun doelen in acties over te zetten. Het basisonderwijs moet inspelen op het ontwikkelen van creativiteit en het durven nemen van initiatief.

Kuratko²⁸ is het oneens met de vaststellingen van Raposo en Paco. Hij gaat er immers vanuit dat ondernemerschap een aangeboren iets is. Je wordt pas ondernemend door de ervaringen die je in het leven op doet. Het is de taak van het onderwijs om deze ervaringen aan te bieden aan de leerlingen.

Kenmerken ondernemend onderwijs

Volgens de rijksdienst voor ondernemend leren (2015)²⁹ zijn de basisprincipes voor ondernemend onderwijs de volgende:

Basisprincipes	Uitleg
Uitdagend	Het onderwijs moet de leerlingen prikkelen en aanmoedigen om echt in actie te treden. Door de actie uit te voeren, doen leerlingen ervaring op. De leerkracht krijgt als rol om feedback te geven op de uitgevoerde reactie. Op deze manier is de ervaring blijvend.
Ervaringsgericht	Hoe meer ervaringen de leerlingen op doen, hoe meer ze leren. Leerlingen leren door te doen. Nadien is het de taak van leerkracht om in de les terug te koppelen naar de opgedane ervaringen. Zo worden ervaringen aan leerinhouden gekoppeld.
Zelfsturend	Zelfontdekkend en zelfstandig leren staan voorop bij ondernemend onderwijs. De leerling is verantwoordelijk voor zijn of haar genomen beslissingen. Hierdoor krijgen de leerlingen het gevoel dat ze zelf meester zijn over hun project. Dit koppelt zich aan een positief zelfbeeld.
Contextrijk	Het is belangrijk om werkelijkheidsnabij werken na te streven. Bij ondernemend onderwijs is het positief om externen te betrekken. Deze zorgen voor een betekenisvolle en levensechte leeromgeving. De leeromgeving moet zo echt mogelijk zijn.

²⁸ Kuratko D. (2016) *Entrepreneurship Theory and Practice*. (10de ed.). Verenigde Staten: Cengage Learning, Inc

²⁹ Rommelaar J. en Breed N. (2015) *Ondernemend onderwijs: uitgangspunt voor het onderwijs van de toekomst*. Geraadpleegd op 8 april 2016, https://www.rvo.nl/sites/default/files/2015/08/White%20paper%20Ondernemend%20onderwijs_juli%202015.pdf

Werelds	Ondernemend onderwijs wil ook aandacht schenken aan het weerspiegelen van de wereld. Het wil van de leerlingen wereldburgers maken. De wereld wordt benaderd en de leerlingen gaan op zoek naar welke rol zij in de wereld spelen.
Multidisciplinair	Alle vakken worden geïntegreerd in ondernemend onderwijs. De leerlingen doen kennis op vanuit verschillende standpunten. Ondernemend onderwijs streeft er naar dat de leerlingen van alle markten thuis zijn.
Risicovol	Ondernemen staat gelijk aan risico's nemen. Ondernemend onderwijs wil leerlingen ervaringen laten op doen met het nemen van risico's. Op deze manier leren leerlingen ook omgaan met faalervaringen en zien ze in dat falen een onderdeel is van het resultaat.

5.2.1.2 Coöperatief leren³⁰

Inleiding

Coöperatief leren is een werkwijze waar samenwerking centraal staat. Typerend voor coöperatief leren is dat de samenwerking niet enkel gericht is op het eigen leren van de leerling, maar ook op dat van hun groepsgenoten. Je kan het ook samenwerkend leren noemen. Kort samengevat betekent coöperatief leren: leren met en van elkaar.

Niet iedere vorm van samenwerking in groep valt onder de noemer coöperatief leren. Om van coöperatief leren te kunnen spreken moet er met vijf basiskenmerken rekening gehouden worden.

³⁰ Förrer M., Jansen L. en Kenter B. (2004) *Coöperatief leren voor alle leerlingen*. Geraadpleegd op 8 april 2016, <http://www.klimoprotterdam.nl/docs/cooperatief-leren-voor-alle-leerlingen.pdf>

Kenmerken coöperatief leren

Volgens Johnson, Johnson en Holubec (1994) zijn volgende kenmerken de vijf basiskenmerken waaraan voldaan moet worden om te kunnen spreken van coöperatief leren.

Basiskenmerken	Uitleg
Positieve wederzijdse afhankelijkheid	De leerlingen kunnen enkel het gewenste resultaat behalen door samen te werken. Onder samenwerken valt inzet en inspanning van ieder groepslid. De groepsleden zijn dus afhankelijk van zichzelf en van elkaar om het leerdoel te bereiken. Samen bereik je meer dan alleen.
Individuele verantwoordelijkheid	Ieder individu is verantwoordelijk voor het leveren van een bijdrage. Ieder lid speelt een even grote rol in de groep. Coöperatief leren verwacht inzet en inspanning van elke leerling.
Directe interactie	De verschillende leden van de groep staan voortdurend in contact met elkaar. Het uitwisselen van ideeën en informatie, elkaar helpen, ... gebeurt in overleg met elkaar. Het is belangrijk dat ieder lid de kans krijgt aan het woord te komen. Dit leidt tot veel activiteit en betrokkenheid.
Samenwerkingsvaardigheden	Het is de rol van de leerkracht om tijdens de lessen ook opdrachten te formuleren met het oog op samenwerkingsvaardigheden. Wat de leerlingen tijdens deze lessen geleerd hebben kunnen ze toepassen tijdens coöperatieve opdrachten. Het is belangrijk dat de leerkracht hier een leerlijn in opbouwt.
Evaluatie van het groepsproces	De leerkracht voorziet een evaluatiemoment na het samenwerken. Zowel de inhoud als de manier waarop de leerlingen met elkaar hebben samengewerkt wordt geëvalueerd. De leerlingen worden zo aangemoedigd om te reflecteren over hun werk en hun gedrag.

5.2.2 Meerwaarde van projectwerking voor de leerlingen

Projectmatig werken is de ideale werkvorm om vanuit de interesse van de kinderen te werken. Je kan de verantwoordelijkheid voor het proces en het eindproduct van het project volledig in de handen van de leerlingen leggen. De leerlingen gaan ook werkelijkheidsnabij werken tijdens projectwerking, ze gaan de werkelijkheid van dichtbij ervaren, onderzoeken en beleven.

Een groot voordeel van projectwerking is dat het intrinsieke motivatie voor de leerlingen biedt. De leerlingen gaan zelf betekenis geven aan het project. Je gaat als leerkracht een begeleidende rol innemen, maar je moet niet meer voortdurend de leerlingen gaan motiveren of de nadruk leggen op het belang van de leerstof.

De kinderen gaan tijdens projectmatig werken ook zelfontdekkend leren.

Tijdens projectwerking gaan we werken vanuit wat de kinderen al weten, het leidt dus tot coöperatief leren. Coöperatief leren of samenwerkend leren gaat over de samenwerking tussen sterkere en zwakkere leerlingen. Het idee achter coöperatief leren is dat zowel de zwakke als de sterke leerlingen hiervan leren. De zwakkere leerlingen leren hiervan omdat ze uitleg krijgen van de sterkere leerlingen. En de sterkere leerlingen leren hoe ze iets kunnen uitleggen aan de zwakkere leerlingen. De leerlingen zijn dus verantwoordelijk voor het eigen leren en dat van anderen. Als leerkracht kan je hen in groep opdrachten geven om hen samen de antwoorden te laten zoeken op de vragen die ze zelf hebben opgesteld.

Door projectwerking ervaren de leerlingen ook het belang van sociale vaardigheden. Dit houdt onder andere in dat ze met elkaar leren samenwerken, ze maken hierover ook afspraken indien nodig. Leerlingen krijgen in het begin van dit proces een oefenzone om te groeien in het omgaan met onderlinge verschillen, het oplossen van meningsverschillen en conflicten, enzovoort. Op deze manier wordt er ook gewerkt aan de leergebiedoverschrijdende eindtermen, sociale vaardigheden is hiervan een onderdeel.

5.2.3 De verschillende fasen van projectwerking

Tijdens projectmatig werken worden er verschillende fasen doorlopen, namelijk:

1. Kiezen
2. Fantasieronde/ onderhandelen
3. Verzamelen
4. Uitwerken
5. Presenteren
6. Evalueren

Deze fasen worden verder uitgelegd hoe wij ze hebben toegepast in ons praktisch deel.

5.3 Projectwerking in de hedendaagse klaspraktijk

Projectwerking op school is de laatste jaren meer en meer aan het opkomen in het lager onderwijs. Meer en meer scholen zetten met heel de school een project op poten. Er zijn ook heel wat gezondheidsorganisaties en overheidsinstanties die projecten organiseren en hiermee naar de scholen trekken om de scholen te overtuigen om deel te nemen aan hun project.

Zo zijn er bijvoorbeeld heel wat scholen die deelnemen aan het project "Tutti Frutti"³¹, dit is een initiatief van de organisatie Vigez en het doel van dit project is stimuleren dat leerlingen meer fruit en groenten eten. Dit doen ze door wekelijks een aanbod van fruit of groenten aan te bieden op school. Dit project wordt ook gesubsidieerd door de Vlaamse overheid.

Verder zijn er ook nog andere projectweken die op veel lagere scholen aan bod komen: de week tegen pesten, de week van de fairtrade, de verkeersweek,...

Afbeelding 34: Tutti Frutti

Afbeelding 35: De verkeersslang van de verkeersweek

Afbeelding 36: Vlaamse week tegen pesten

³¹ Tutti Frutti. (z.d). Geraadpleegd op 7 april 2016, <http://www.fruit-op-school.be/>

Besluit onderzoek vooraf

Uit ieder hoofdstuk hebben wij aandachtspunten gehaald die wij meenemen naar het praktijkgedeelte. Wij hebben ons de vraag gesteld wat er nuttig is om mee te nemen na ons onderzoek vooraf. Wij zijn tot de volgende conclusies gekomen.

In het theoretisch gedeelte hebben wij het accent op vier grote pijlers gelegd: namelijk cultuureducatie, karren, mediawijsheid en projectwerking. Cultuureducatie heeft ons laten inzien wat het belang is van het introduceren van cultuur binnen de klaspraktijk. Naar ons project nemen we zeker mee hoe je via mondiaal leren kan leren over en van het Zuiden. We zagen in dat het belangrijk is om als leerkracht open te staan voor andere culturen en op verschillende niveaus informatie te verzamelen over andere culturen.

We kwamen in dit hoofdstuk ook tot de belangrijkste criteria waar een goede Noord-Zuidwerking aan moet voldoen. Met deze criteria in het achterhoofd trekken wij naar het Zuiden om aan Noord-Zuidwerking te doen.

De zoektocht naar verschillende soorten karren heeft ons inspiratie gegeven om onze eigen karren vorm te geven. We onderzochten verschillende materialen en kwamen zo tot de conclusie dat we graag een kar willen creëren met een duurzaam karakter. De organisatie 'Mobile School' was onze grootste bron van informatie en inspiratie. Hieruit nemen we vooral mee welke diverse mogelijkheden een kar allemaal te bieden heeft.

Uit het hoofdstuk mediawijsheid leren we vooral dat je op verschillende manieren kan communiceren en dat een taalbarrière geen hinder mag veroorzaken. De keuze van het medium bepaalt een deel van de boodschap. Het is ook belangrijk dat we in onze Noord-Zuidwerking multimediaal te werk gaan. We hebben besloten welke competenties van mediawijsheid een plaats krijgen in ons project.

Tenslotte gingen we dieper in op projectwerking. Wij willen in ons project ondernemend - en coöperatief leren een centrale plaats geven. Uit ons onderzoek hebben we gemerkt dat projectwerking de betrokkenheid en de motivatie van de leerlingen verhoogd. In ons project willen wij de verschillende fasen van projectwerking aan bod laten komen.

DEEL II: ACTIEONDERZOEK

DEEL II: ACTIEONDERZOEK

Inleiding: de 'car rapide'

Net zoals de mobiele school van de organisatie Mobile School van straathoek naar straathoek trekt, wouden wij met onze mobiele "Senegalkar" naar de straat trekken.

Maar we wouden dit graag anders aanpakken en de leerlingen zelf verantwoordelijk laten zijn voor het onderwijs dat geboden werd met de kar.

Afbeelding 37: Onze zelfgemaakte 'Car Rapide'

Eerst en vooral hebben we voor een houten basis gezorgd voor de kar, omdat het ons niet haalbaar leek om de kar volledig zelf te maken met de leerlingen aangezien we met een redelijk jonge doelgroep werkten. Deze basis hebben we zo simpel mogelijk gehouden, zodat de leerlingen nog alle kanten op konden met de kar.

Daarna zijn we begonnen met het bepalen van de thema's, we hebben hiervoor gekeken naar de noden van de kinderen in Senegal. En anderzijds zijn we gaan kijken naar welke thema's ook relevant waren voor de leerlingen in België. Het is de bedoeling dat de leerlingen in België aan de hand van hun kar andere leerlingen kunnen lesgeven over Senegal. En ook in Senegal zouden we de kar gebruiken om de kinderen de mogelijkheid te geven om onderwijs te bieden aan andere leerlingen aan de hand van de kar.

We zijn eerst inspiratie gaan halen bij de kunstenaar Roger Raveel, die verschillende kunstzinnige karren maakte.

Nadien zijn we gaan brainstormen en nadenken hoe we onze kar konden vormgeven samen met de leerlingen.

Afbeelding 38: een originele 'Car Rapide'

De kinderen kwamen zelf op het idee om onze kar te versieren als een “car rapide”, dit zijn gele busjes die in Senegal rond rijden als openbaar vervoer. Deze busjes zijn zeer oud maar zijn wel steeds zeer mooi versierd.

Zo hebben wij samen met de kinderen onze kar omgetoverd tot een “car rapide”. Dit had meteen ook een mooie betekenis: een car rapide is er de naam van het openbaar vervoer. Onze mobiele kar was ook openbaar: we hielden de kar niet enkel voor de leden van TFC Excelsior maar we gebruikten onze kar ook om onderwijs te bieden aan straatkinderen.

Het creatieproces van onze kar in Senegal is traag op gang gekomen maar uiteindelijk konden we wel heel fier zijn op het eindresultaat. Na de brainstorm hebben we samen met een tekenaar het ontwerp voor onze kar getekend. Daarna hebben we met de kinderen onze kar geverfd en we gingen langs bij een houtbewerker om de ramen te laten uitsnijden.

In hoofdstuk 4 bespreken we ook uitvoerig hoe we zijn te werk gegaan tijdens ons uitwisselingsproject met onze correspondentieklas in België.

Hoofdstuk 1: Ons eigen project uitgewerkt volgens de fasen van projectwerking

In het volgende hoofdstuk bespreken we ons project aan de hand van de zes fasen van projectwerking. We beginnen eerst met het schetsen van onze planning van ons project zowel in België als in Senegal. Vanaf 1.2 tot en met 1.7 lichten we elke projectfase tegelijk en parallel in België en in Senegal toe.

In hoofdstuk 4 bespreken we onze eigen Noord-Zuidwerking nog verder en uitgebreider.

1.1 De planning van ons project

1.1.1 Planning in België

Data + timing	Activiteit
25/01/'16 13u – 16u	<u>Fase 1: projectonderwerp kiezen</u> Introductiedag in onze correspondentieklas 1B in gemeentelijke basisschool De Klimop te Schepdaal: kennis maken met gastland, brainstorm, vragenlijst opstellen voor de leerlingen in Senegal, ideeënbus achterlaten
29/01/'16 13u – 16u	<u>Fase 2: onderhandelen/fantasieronde</u> Attributen en inkleding voor de Senegalkar
Van 1/02/'16 t.e.m. 1/05/'16	<u>Fase 3: informatie verzamelen</u> <u>Fase 4: project uitwerken</u>
13/05/'16 & 23/05/'16	<u>Fase 5: het project presenteren</u>
23/05/'16	<u>Fase 6: het project evalueren</u>

1.1.2 Planning in Senegal

Data + timing	Activiteit
08/02/'16 t.e.m. 12/02/'16	<u>Fase 1: projectonderwerp kiezen</u> We hebben tijdens onze observatieweek naar de interesses en de leefwereld van onze leerlingen gekeken. Aan de hand van gerichte observaties hebben we dan thema's gekozen die we zouden behandelen met onze kar.
15/02/'16	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwerp maken voor kar + kar bestellen bij de houtzagerij
15/02/'16 t.e.m. 26/02/'16	<u>Fase 2: onderhandelen/fantasieronde</u> <ul style="list-style-type: none"> • Thema's uitwerken in groepjes • Inspiratie opdoen voor de vormgeving van de kar <u>Fase 3: informatie verzamelen</u>
29/02/'16 t.e.m. 18/03/'16	<u>Fase 4: project uitwerken (deel 1)</u> <ul style="list-style-type: none"> • Thema's presenteren
21/03/'16 t.e.m. 8/04/'16	<u>Pauze: familie op bezoek, paasvakantie</u> Wegens onze familie die op bezoek kwam en de paasvakantie die er tussen kwam heeft ons project enkele weken stil gelegen.
11/04/'16 t.e.m. 15/04/'16	<u>Fase 4: project uitwerken (deel 2)</u> <ul style="list-style-type: none"> • Kar vormgeven: dit is later kunnen gebeuren dan we hadden gepland. Door omstandigheden heeft het heel lang geduurd voordat we onze kar (de basis) af was en we ze konden vervoeren van de houtzagerij naar het sociaal centrum.
18/04/'16 t.e.m. 22/04/'16	<u>Fase 5: het project presenteren</u> <ul style="list-style-type: none"> • Op straat met de kar • Afscheidsfeest: kar als beignetkraam
25/04/'16	<u>Fase 6: het project evalueren</u> <ul style="list-style-type: none"> • Quiz over België • Evaluatiegesprek met leerlingen

1.2 Fase 1: projectonderwerp kiezen

Normaal is het de bedoeling dat de leerlingen zelf een onderwerp voor het project kiezen. Dit was echter niet mogelijk doordat het onderwerp gelinkt is aan onze bachelorproef en gastland. Het onderwerp lag met andere woorden al vast.

Wij hebben zelf gekozen om onderwijs te bieden aan de hand van een mobiele kar met oog op Noord-Zuidwerking, dit was ons project dat we graag wouden realiseren in België en in Senegal.

Op maandag 25 januari 2016 trokken we naar het eerste leerjaar van de gemeentelijke basisschool De Klimop (te Schepdaal), onze correspondentieklas **in België**. Dit deden we omdat we zoveel mogelijk uit de leerlingen wilden laten komen.

We hielden een brainstorm met de leerlingen om te zien wat zij graag zouden leren en te weten komen over Senegal. We probeerden om te achterhalen wat er leeft in de groep door middel van een woordspinnen en een praatronde, aangezien de leerlingen zelf nog niet veel konden schrijven.

Aan de hand van de brainstorm en de woordspinnen konden we dan de thema's bepalen die we zouden behandelen in onze kar.

In de klas lieten we een ideeënbus achter waarin de leerlingen hun ideeën en wensen over ons project kwijt konden.

In Senegal hebben we het wat anders aangepakt. We zijn gaan kijken naar de leefwereld, de interesses en ook de noden van de leerlingen. Aan de hand van verschillende gerichte observaties bepaalden we dan de thema's die we aan de hand van onze kar zouden voorstellen en bespreken met de leerlingen.

Afbeelding 39: themabord Senegal in onze correspondentieklas

1.3 Fase 2: onderhandelen/ fantasieronde

Op vrijdag 29 januari 2016 brachten we onze kar mee naar de klas en toen sloeg de fantasie van de leerlingen van het eerste leerjaar al snel op hol. Ze dachten na over wat er allemaal mogelijk was met de kar. We hadden hen ook verteld dat ze voorwerpen of attributen mochten mee brengen van thuis om de kar verder aan te kleden, al snel kwamen er veel leuke ideeën uit de bus.

Drie leerlingen van onze correspondentieklas **in België** zijn afkomstig uit Congo, een land in het werelddeel Afrika. Deze leerlingen hadden meer achtergrondkennis over Afrika dan de andere leerlingen van de klas en dit zorgde voor een hele interessante invalshoek.

Deze leerlingen deelden hun voorkennis met de rest van de klas.

Afbeelding 40: onze Senegalkar

Samen stelden we een vragenlijst op met vragen over wat de leerlingen nog wouden weten en leren over Senegal. Deze vragen kwamen volledig van de leerlingen zelf, wij hebben deze enkel genoteerd aangezien dit nog te moeilijk was voor de leerlingen.

In Senegal hebben we telkens groepjes van drie leerlingen gemaakt. Ieder groepje was verantwoordelijk voor een thema dat uit fase 1 naar voor gekomen was. Elk groepje moest onderhandelen over de mogelijkheden van het thema.

Door de beperkte middelen, hadden we in Senegal enkel een houten kist ter beschikking. De leerlingen zijn inspiratie gaan opdoen in de straten om hun kar vorm te geven. Uiteindelijk zijn ze zo op het idee gekomen om er een 'car rapide' van te maken.

1.4 Fase 3: informatie verzamelen

In deze fase hebben wij als leerkracht zelf een beetje de touwtjes in handen genomen. We stelden **in Senegal** zelf een planning op over wanneer welke thema's aan bod zouden komen in onze kar en wanneer we welke activiteiten zouden doen met de kar.

Afbeelding 41: onze correspondentieklas

We bespraken deze planning wel met de leerlingen zodat ze op die manier toch inspraak hadden.

We hebben het grootste deel van deze zoektocht op ons genomen, we zochten zelf informatie op over de thema's die we wouden behandelen en onderwijzen aan de hand van onze kar.

Tijdens het thema België was het wel de leerlingen hun beurt om naar informatie op zoek te gaan en deze informatie te gaan verwerken zodat ze er iets mee konden doen.

In België verliep het anders, daar kwam het meeste vanuit de kinderen. Week per week besprak juf Veerle, de leerkracht van onze correspondentieklas, samen met de leerlingen wat ze wouden doen voor het project. Ze bespraken samen hoe ze het gingen aanpakken en waar ze wouden uitkomen.

In het tweede deel van deze fase zijn we samen met de leerlingen informatie gaan verwerven en verzamelen.

1.5 Fase 4: project uitwerken

In België hebben de leerlingen van onze correspondentieklas de informatie verwerkt door verschillende artikels te schrijven voor onze uitwisselingsblog.³²

In het begin kregen ze hulp van juf Veerle om hen op weg te helpen, nadien liet ze de leerlingen steeds zelfstandiger werken.

De leerlingen **in Senegal** hebben zich in groepjes voorbereid op de presentatie die ze zouden geven over de bepaalde thema's. Het doel van ons project was dat zij aan de hand van onze kar andere leerlingen konden onderwijzen over bepaalde thema's.

Afbeelding 42: Marokkaanse koekjes om te proeven

Afbeelding 43: een djembé voor in de Senegalkar

De leerlingen hebben ook volledig zelf hun kar vormgegeven **zowel in België als in Senegal**, hierin waren ze volledig vrij. De leerkracht heeft enkel materialen aangeboden waarmee ze aan de slag konden.

Tijdens deze fase heeft de leerkracht een begeleidende rol op zich genomen. Er werd veel aandacht besteed aan de eisen en de kwaliteitscriteria die voorop gesteld werden.

³² <http://aboeinsenegal.blogspot.be>

1.6 Fase 5: het project presenteren

Deze fase was het hoogtepunt van ons project. De leerlingen zijn met hun kar op straat getrokken en hebben een presentatie gegeven over België en andere thema's aan straatkinderen in **Senegal**.

Hun verzamelde kennis en inzichten hebben ze zo goed mogelijk proberen zichtbaar maken in hun kar.

Op deze manier lieten de leerlingen hun eigen verworven kennis zien.

Afbeelding 44: Lesgeven met de 'Car rapide'

Op het einde van ons project met de mobiele kar hebben we ook een Belgisch afscheidsfeest georganiseerd voor onze leerlingen. Samen hebben we heerlijke beignets gemaakt.

Deze gezellige projectafronding heeft duidelijk een positieve invloed gehad op het welbevinden van onze leerlingen en de sfeer in de groep.

Afbeelding 45: Presentatie met de Senegalkar

In België hebben we een soort van "terugkomdag" georganiseerd in onze correspondentieklas. Eerst hebben we samen onze kar afgewerkt, dan zijn we met onze kar naar buiten getrokken. Aan de hand van deze kar hebben de leerlingen dan les gegeven over Senegal. Het was een hele unieke en leerrijke ervaring voor de leerlingen en voor ons.

Ten slotte hebben we samen ons project afgerond. We hebben samen met de leerlingen naar foto's gekeken van ons avontuur. Dan hebben we samen een Senegalees dessert gemaakt en er van gesmuld natuurlijk. En om te eindigen hebben we enkele souvenirs uitgedeeld.

1.7 Fase 6: het project evalueren

We hebben in **Senegal** een quiz georganiseerd over de thema's waarover de leerlingen les hadden gekregen aan de hand van de kar. Met deze quiz konden we de kennis van de leerlingen toetsen.

Afbeelding 46: Het foto-spel

In **België** hebben we ook een quiz en een foto-spel over Senegal gedaan in onze correspondentieklas.

We hebben **zowel in Senegal als in België** het groepsgebeuren en het welbevinden en de betrokkenheid van de leerlingen geëvalueerd. Voor onszelf hebben we ons project ook geëvalueerd als organisatievorm. Dit hebben we gedaan door onszelf enkele vragen te stellen over ons project.

- **Beschikten de kinderen over voldoende werktijd?**

In **Senegal** werkten we 3 keer per week 2 uur aan ons project met de leerlingen. Dit was natuurlijk niet altijd zelfstandige werktijd.

We kwamen namelijk verschillende struikelblokken tegen tijdens de werktijd voor ons project. Zo zijn de leerlingen in Senegal het absoluut niet gewoon om zelfstandig te werken. In Senegal zitten ze ongeveer met 70 leerlingen in een klas, werkvormen rond zelfstandig werken komen dus amper aan bod.

In het begin merkten we dus dat het zeer moeilijk was om de leerlingen zelfstandig te laten werken, dit liep in het begin uit de hand. We hebben in de beginfase daarom ook heel erg ons best gedaan om de leerlingen hierin zoveel mogelijk te ondersteunen door stappenplannen en hulpkaarten aan te bieden, door heterogene groepjes samen te stellen waarin de sterke leerlingen de zwakkere leerlingen konden helpen. Na een tijdje merkten we op dat de leerlingen hierin begonnen te groeien, het lukte steeds beter om zelfstandig aan opdrachten te werken.

Een tweede struikelblok waar we op botsten was de taalbarrière. We hadden een klasgroep met heel wat jonge leerlingen en deze leerlingen spraken enkel Wolof, de lokale taal dat gesproken wordt in Senegal. We trachtten dit op te lossen door de oudere leerlingen die goed Frans spraken en verstonden in te schakelen als een soort van tolk. We hebben tijdens onze lessen ook steeds veel aandacht besteed aan de nieuwe woordenschat die aan bod kwam.

We hebben in de beginperiode ook enkele lessen taalinitiatie gegeven om op een leuke manier (bv. aan de hand van liedjes) nieuwe woordenschat aan te leren.

In België hadden we minder zicht op de werktijd die de leerlingen kregen om aan ons project te werken. Maar juf Veerle wist ons te vertellen dat ze 1 namiddag per week met ons project en onze blog bezig waren.

- **Kregen ze genoeg hulp en ondersteuning?**

In Senegal probeerden we de leerlingen zoveel mogelijk te helpen en te ondersteunen waar nodig. In het begin merkten we dat er veel ondersteuning nodig was omdat de leerlingen het niet gewoon waren om zelfstandig te werken, zoals we hierboven al vermelden. Maar hoe verder we vorderden in ons project, hoe zelfstandiger de leerlingen konden werken. Na een tijdje merkten we ook dat de leerlingen onze manier van lesgeven en van werken begonnen gewoon te worden.

In België zorgde juf Veerle voor voldoende ondersteuning. Zij kreeg soms zelfs extra hulp van een zorgleerkracht of van een leerkracht die iets kwam filmen om dan op de blog te zetten.

- **Was het lokaal of de werkruimte groot genoeg?**

In Senegal beschikten we over een lokaal in het sociaal centrum waarin we 3 keer per week van 18u tot 20u konden werken. In het begin was dit een zeer triestig lokaal, er hing nog amper verf op de muren, de muren stonden vol vochtplekken en er stonden enkele oude ziekenhuisbedden in het lokaal wat voor een bedrukte sfeer zorgde.

Afbeelding 47: Opknapbeurt van ons lokaal in Senegal

Daarom besloten we om met ons geld dat we hadden ingezameld in België ons lokaal een opknapbeurt te geven. Eerst hebben we het lokaal helemaal leeg gemaakt om het dan nadien te verven en te versieren samen met de leerlingen.

Het opknappen en het versieren van ons lokaal zagen we ook als een deeltje van ons project en de leerlingen vonden het heel leuk dat ze hierin betrokken werden. Uiteindelijk zijn we ook heel fier op het eindresultaat en ook de leerlingen genoten er duidelijk van om in het opgeknapte lokaal les te krijgen en aan hun project verder te werken.

Het gebeurde af en toe dat ons lokaal bezet was door andere verenigingen of organisaties zonder dat we hiervan op de hoogte waren. Dan deden we ons best om dit op een creatieve manier op te lossen, dit was ook een goede leerschool voor ons om te leren flexibel zijn als leerkracht.

In België werkten de leerlingen in hun eigen klaslokaal aan het project, dit was zeker ruim genoeg.

- **Betrokkenheid van de ouders bij ons project**

Wij probeerden om de ouders van de leerlingen van onze correspondentieklas **in België** zoveel mogelijk bij ons uitwisselingsproject te betrekken.

Zo hebben we een uitwisselingsblog gemaakt waar foto's en filmpjes op verschenen van ons project. We gaven voor ons vertrek een brief mee aan alle ouders met informatie over ons project en de link naar onze uitwisselingsblog¹⁰.

We hebben de ouders ook ingeschakeld als experts. Zo had een mama met Marokkaanse afkomst lekkere Marokkaanse koekjes gebakken voor alle leerlingen van de klas, zo maakten de leerlingen ook kennis met andere landen van het continent Afrika.

Een andere ouder met Congolese afkomst kwam een demonstratie djembé geven in de klas. **In Senegal** was het jammer genoeg niet mogelijk om de ouders te betrekken bij ons project.

Schepdaal, 25 januari 2016

Uitwisselingsproject: Aboe de aap op avontuur in Senegal

Beste ouders,

Wij zijn Gwenael en Griet, we zitten in ons laatste jaar van de opleiding lager onderwijs. Voor onze eindstage hebben wij de kans gekregen om te mogen gaan lesgeven in Senegal. We hebben een truffelverkoop en een Afrikaans feestje georganiseerd en met die opbrengst gaan we investeren in lokale projecten. We werken samen met de organisatie "1N4D" (One Night For Dakar).

Maandag 1 februari vertrekken wij voor 3 maanden naar Senegal, Aboe de aap gaat mee met ons op avontuur. Wij gaan samen met juf Veerle en jullie kapoenen een uitwisseling doen over verschillende thema's (voeding, feesten, gewoontes en rituelen,...) via een blog.

Jullie kunnen de avonturen van Aboe de aap mee volgen op onze blog:
<http://aboeinsenegal.blogspot.be>

Leegi leegi - Senegalese groetjes,

Gwenael & Griet

Afbeelding 48: Brief voor ouders over blog

Hoofdstuk 2: de mobiele 'car rapide' in Senegal

In Senegal probeerden we onze kar zoveel mogelijk in te zetten tijdens onze lessen. Samen met onze leerlingen ontdekten we al doende nieuwe functies van de kar en gaven we geleidelijk aan nieuwe functies aan onze "car rapide".

2.1 Functies van onze kar

2.1.1 Onze kar als "car rapide" (vervoersmiddel)

De eerste functie van onze kar die al snel duidelijk werd is de functie vervoersmiddel. Toen we onze kar bij de houtzagerij gingen ophalen en ermee naar het sociaal centrum reden, hadden we meteen een hele troep kinderen achter ons. De kleinste kinderen kropen in de kar en zo reden we verder.

Afbeelding 49: onze zelfgemaakte 'car rapide'

2.1.2 Onze kar als schoolbord

Tijdens verschillende lessen hebben we onze kar als schoolbord gebruikt. Aan onze kar zaten aan de buitenkant verschillende haakjes bevestigd waar we dan prenten of liedjesteksten aan konden hangen.

2.1.3 Onze kar als kamishibai

Ook gebruikten we onze kar als kamishibai. De oudste leerlingen hadden zich in de kar gezet en lazen een verhaaltje voor aan de andere leerlingen van de groep.

Afbeelding 50: onze kar als schoolbord

Afbeelding 51: onze kar als kamishibai

Afbeelding 52: onze kar als beignetkraam

Afbeelding 53: onze kar als opbergruimte

[2.1.4 Onze kar als beignetkraam](#)

De laatste dag maakten we heerlijke beignets voor onze leerlingen. De leerlingen knutselden frietzakjes waarmee ze dan konden aanschuiven aan onze kar die we hadden omgetoverd tot een beignetkraam.

[2.1.5 Onze kar als opbergruimte](#)

Onze kar deed ook dienst als opbergruimte voor al ons schoolmateriaal. Dit was meteen ook de eindfunctie van onze kar omdat we onze kar hebben achtergelaten in Senegal met al ons schoolmateriaal.

[2.2 Voor wie is de kar?](#)

In de eerste plaats was onze kar vooral gericht op onze leerlingen van de suivi scolaire, de naschoolse begeleiding die wij driemaal per week voor onze rekening namen. Maar we merkten dat heel veel straatkinderen ook interesse hadden in onze kar. Zelfs volwassenen waren heel nieuwsgierig naar wat het doel en het nut was van onze kar, omdat we onze kar hadden omgebouwd tot een "car rapide". Ze herkenden dit uit hun eigen leefwereld en waren daarom extra betrokken bij ons project.

2.3 Voor- en nadelen

Werken met onze "car rapide" had heel wat voordelen. Ons klaslokaal was vaak niet beschikbaar en we hadden geen plaats waar we ons schoolmateriaal veilig konden opbergen. Dankzij onze kar hadden we ons materiaal altijd bij de hand en hadden we ook een schoolbord op wieltjes, waardoor we onze lessen gewoon buiten konden laten doorgaan. Onze kar was ook heel gemakkelijk verplaatsbaar, we konden dus lesgeven op verschillende locaties.

Onze kar werkte ook drempelverlagend, de kinderen konden binnen hun veilige omgeving onderwijs krijgen aan de hand van de kar. Zo konden ze bv. ook verhalen voorlezen in de kar voor de rest van de groep, doordat ze zich in de kar konden verstoppen was de drempel om een verhaal voor te lezen voor zo'n grote groep veel lager.

Onze mobiele kar had ook enkele nadelen. Zo was het soms moeilijk om te zorgen dat alles goed zichtbaar was voor de hele groep. In Senegal zijn de klasgroepen vaak erg groot, waardoor het moeilijk is om met het vehikel iedereen te bereiken. Wij hebben ondervonden dat het efficiënter is wanneer je kleinere groepen kan onderwijzen.

Een kar is nog steeds een beperkt leermiddel, waardoor niet alle thema's kunnen uitgewerkt worden aan de hand van de kar.

Afbeelding 54: de uitgewerkte thema's

2.4 Uitgewerkte thema's met onze kar in Senegal: leerkrachtenfiches

2.4.1 Thema 1: kennis maken

1) Activiteit 1: liedje "Bonjour"

Activiteit	De leerlingen leren het liedje "Bonjour" aan. Bij elke zin horen er bepaalde bewegingen. De leerlingen zingen het liedje en maken de bijhorende bewegingen. Met dit liedje starten ze elke les om elkaar te begroeten.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen voor- en nazingen.• De leerlingen kunnen verschillen in bewegingen aangeven.• De leerlingen kunnen een gebaar koppelen aan een bepaald woord. (bv. bonjour = zwaaien)
Leerinhoud	Leerlingen leren dat een lied uit verschillende strofes bestaat. Leerlingen kunnen liedzinnen afbakenen. Leerlingen leren de leerkracht nazingen door aandachtig te luisteren, maar er toch hun eigen stem en gevoel aan te geven. Leerlingen leren op het juiste ritme zingen.

2.4.2 Thema 2: de delen van het lichaam

1) Activiteit 1: liedje "Les parties du corps"

Activiteit	De leerlingen leren het liedje "Les parties du corps" aan. Tijdens het liedje duiden de leerlingen de lichaamsdelen die gezongen worden in het liedje aan bij zichzelf.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen voor- en nazingen.• De leerlingen kunnen de verschillende lichaamsdelen herkennen, benoemen en aanduiden bij zichzelf.
Leerinhoud	Leerlingen leren dat een lied uit verschillende strofes bestaat. Leerlingen kunnen liedzinnen afbakenen. Leerlingen leren de leerkracht nazingen door aandachtig te luisteren, maar er toch hun eigen stem en gevoel aan te geven. Leerlingen leren op het juiste ritme zingen.

2) Activiteit 2: dobbelspel met de delen van het lichaam

Activiteit	De leerlingen spelen een dobbelspel om de delen van het lichaam in te oefenen. De leerlingen spelen dit spel in groepjes van 4 à 5. Elk om beurt mag er iemand met de dobbelstenen gooien, elk getal staat voor een bepaald lichaamsdeel. Gooit de leerling bv. 2 dan mag hij het hoofd van zijn lichaam tekenen. Het doel van het spel is om zo snel mogelijk een volledig mannetje te tekenen.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen de verschillende lichaamsdelen herkennen, benoemen en aanduiden bij zichzelf.• De leerlingen kunnen respectvol samen spelen.
Leerinhoud	De leerlingen leren de woordenschat over de delen van het lichaam.

3) Activiteit 3: spel "Montre-moi..."

Activiteit	De leerlingen spelen in duo's een spel om de delen van het lichaam in te oefenen. De leerlingen trekken om de beurt een kaartje met een lichaamsdeel en dan vragen ze aan het partner bv. "Marie, montre-moi le pied.". De medespeler moet dan het juiste lichaamsdeel bij zichzelf aanduiden.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen de verschillende lichaamsdelen herkennen, benoemen en aanduiden bij zichzelf.• De leerlingen kunnen respectvol samen spelen.
Leerinhoud	De leerlingen leren de woordenschat over de delen van het lichaam.

4) Activiteit 4: twister met de lichaamsdelen

Activiteit	De leerlingen spelen twister, hiermee oefenen ze de kleuren, de delen van het lichaam en de begrippen links/rechts in. Een leerling is de kapitein en draait aan het spelbord en geeft de opdrachten aan de andere leerlingen zoals bv. "Zet je linkerhand op rood."
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen de verschillende lichaamsdelen herkennen, benoemen en aanduiden bij zichzelf.• De leerlingen kunnen de begrippen links en rechts correct gebruiken.• De leerlingen kunnen respectvol samen spelen.
Leerinhoud	De leerlingen leren de woordenschat over de delen van het lichaam, de kleuren en de begrippen links/rechts.

5) Activiteit 5: liedje en dansje "Tête, épaules, genoux et pieds"

Activiteit	De leerlingen luisteren naar het liedje en duiden de lichaamsdelen aan die worden gezongen in het liedje. Het liedje gaat steeds sneller, dus de leerlingen moeten steeds sneller bewegen.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen de verschillende lichaamsdelen herkennen, benoemen en aanduiden bij zichzelf.
Leerinhoud	De leerlingen leren de woordenschat over de delen van het lichaam.

2.4.3 Thema 3: de dagen van de week

1) Activiteit 1: liedje "Les jours de la semaine"

Activiteit	De leerlingen zingen dit liedje om de dagen van de week in te oefenen.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen voor- en nazingen.• De leerlingen kunnen de dagen van de week opsommen in de juiste volgorde.
Leerinhoud	Leerlingen leren dat een lied uit verschillende strofes bestaat. Leerlingen kunnen liedzinnen afbakenen. Leerlingen leren de leerkracht nazingen door aandachtig te luisteren, maar er toch hun eigen stem en gevoel aan te geven. Leerlingen leren op het juiste ritme zingen.

2) Activiteit 2: een weekkalender knutselen

Activiteit	De leerlingen knutselen een weekkalender en bedenken een passende tekening bij elke dag van de week.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen de dagen van de week opsommen in de juiste volgorde.
Leerinhoud	De leerlingen leren de benamingen van de dagen van de week en de volgorde van de dagen van de week.

3) Activiteit 3: gedicht over dagen van week

Activiteit	De leerlingen leren het gedicht aan over de dagen van de week.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen de dagen van de week opsommen in de juiste volgorde.
Leerinhoud	De leerlingen leren de benamingen van de dagen van de week en de volgorde van de dagen van de week.

2.4.4 Thema 4: fruit

1) Activiteit 1: liedje "J'aime les fruits"

Activiteit	De leerlingen zingen dit liedje om de woordenschat over fruit in te oefenen.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen voor- en nazingen.• De leerlingen kunnen de naam van een stuk fruit koppelen aan de juiste afbeelding.
Leerinhoud	Leerlingen leren dat een lied uit verschillende strofes bestaat. Leerlingen kunnen liedzinnen afbakenen. Leerlingen leren de leerkracht nazingen door aandachtig te luisteren, maar er toch hun eigen stem en gevoel aan te geven. Leerlingen leren op het juiste ritme zingen.

2) Activiteit 2: memoryspel over fruit

Activiteit	De leerlingen spelen in duo's een memoryspel om de woordenschat rond fruit in te oefenen.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen de naam van een stuk fruit koppelen aan de juiste afbeelding.• De leerlingen kunnen respectvol samenspelen.
Leerinhoud	Woordenschat over fruit

3) Activiteit 3: spel citroen citroen

Activiteit	De leerlingen spelen het spel 'Citroen Citroen'. De kinderen zitten in een kring en krijgen een kaartje met een afbeelding van een stuk fruit. Er zit 1 leerling in het midden en die zegt 2 fruitnamen (vb. appel en banaan.) Deze 2 leerlingen moeten wisselen van plaats. De leerling in het midden moet de plaats van 1 van deze 2 leerlingen innemen door te lopen naar die plaats.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen de naam van een stuk fruit koppelen aan de juiste afbeelding.• De leerlingen kunnen respectvol samenspelen.
Leerinhoud	Woordenschat over fruit

4) Activiteit 4: spel "Je fais une salade de fruits et j'utilise..."

Activiteit	De leerlingen zitten in een cirkel. Ze starten telkens met de zin "Je fais une salade de fruits et j'utilise...", gevolgd door een stuk fruit. De volgende speler in de kring herhaalt het stuk fruit van de vorige speler en voegt er een nieuw stuk fruit aan toe. Als je een stuk fruit in de rij bent vergeten dan ben je uit. Het spel stopt als de rij te lang is geworden om te onthouden.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kennen de verschillende fruitnamen.• De leerlingen kunnen respectvol samenspelen.
Leerinhoud	Woordenschat over fruit

2.4.5 Thema 5: hygiëne

1) Activiteit 1: zeepjes maken

Activiteit	De leerlingen volgen een stappenplan om zeepjes te maken. Nadien als de zeepjes klaar zijn mogen ze hun handen wassen met de zelfgemaakte zeepjes.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen een stappenplan volgen.• De leerlingen kunnen de ingrediënten van zeep opsommen.
Leerinhoud	<p>Zeep maak je met zeepvlokken en badschuim.</p> <p>Een stappenplan volgen doe je door:</p> <ul style="list-style-type: none">- Bekijk het stappenplan<ul style="list-style-type: none">➤ Wat heb je nodig?➤ Zijn er afbeeldingen?➤ Zijn er titels?➤ Zijn er alinea's?- Lees de tekst in de eerste kader- Bekijk de afbeeldingen die bij de tekst horen- Voer de opdracht uit die gegeven wordt <p>Doe dit met alle kaders.</p>

2) Activiteit 2: liedje "Je me lave les mains"

Activiteit	De leerlingen zingen dit liedje om de woordenschat over hygiëne in te oefenen. Tijdens het liedje maken ze de bewegingen die je moet maken om je handen te wassen.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen voor- en nazingen.• De leerlingen kunnen voortonen welke bewegingen je moet maken tijdens het handen wassen.
Leerinhoud	Leerlingen leren dat een lied uit verschillende strofes bestaat. Leerlingen kunnen liedzinnen afbakenen. Leerlingen leren de leerkracht nazingen door aandachtig te luisteren, maar er toch hun eigen stem en gevoel aan te geven. Leerlingen leren op het juiste ritme zingen.

2.4.6 Thema 6: familie

1) Activiteit 1: liedje "Ma famille"

Activiteit	De leerlingen zingen dit liedje om de woordenschat over familie in te oefenen.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen voor- en nazingen.
Leerinhoud	Leerlingen leren dat een lied uit verschillende strofes bestaat. Leerlingen kunnen liedzinnen afbakenen. Leerlingen leren de leerkracht nazingen door aandachtig te luisteren, maar er toch hun eigen stem en gevoel aan te geven. Leerlingen leren op het juiste ritme zingen.

2) Activiteit 2: "Je vous présente ma famille"

Activiteit	De leerlingen presenteren hun familie aan de hand van een hulpkaart.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen hun familie presenteren aan de hand van een hulpkaart.
Leerinhoud	Woordenschat over familie

3) Activiteit 3: stamboom maken

Activiteit	De leerlingen maken een stamboom van hun familie.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen een stamboom maken van hun familie.• De leerlingen kennen de begrippen "mama, papa, broer, zus, oma, opa, tante, nonkel" en kunnen deze correct gebruiken.
Leerinhoud	Woordenschat over familie. De verschillende niveaus van een stamboom tot grootouders: <ul style="list-style-type: none">- Op de onderste laag bevinden zich de kleinkinderen (dit zijn de leerlingen uit de klas). Op deze laag staan dus ook hun broers/zussen .- Op de tweede laag bevinden zich de ouders. (dit zijn jullie mama en papa). Op deze laag bevinden zich ook de zussen en broers van jullie ouders, dus jullie tantes en nonkels.- Op de derde laag bevinden zich de grootouders. (dit zijn jullie oma en opa). Op deze laag bevinden zich zowel de oma en opa langs mama's kant, als deze van papa's kant.

2.4.7 Thema 7: dieren

1) Activiteit 1: liedje "Avec un gros nez"

Activiteit	De leerlingen zingen dit liedje om de woordenschat over dieren in te oefenen. Tijdens het liedje maken ze de bijhorende dierengeluiden.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen voor- en nazingen.• De leerlingen kunnen dierengeluiden koppelen aan het juiste dier.
Leerinhoud	Leerlingen leren dat een lied uit verschillende strofes bestaat. Leerlingen kunnen liedzinnen afbakenen. Leerlingen leren de leerkracht nazingen door aandachtig te luisteren, maar er toch hun eigen stem en gevoel aan te geven. Leerlingen leren op het juiste ritme zingen.

2) Activiteit 2: een eigen memoryspel maken

Activiteit	De leerlingen maken zelf een eigen memoryspel over dieren. De leerlingen krijgen blanco kaartjes waarop ze 8 dieren moeten tekenen, nadien moeten ze op 8 andere kaartjes de namen van deze dieren schrijven. Zo kunnen ze als hun spel af is, in duo's een memory spelen om de woordenschat rond dieren in te oefenen.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen woorden foutloos kopiëren.• De leerlingen kunnen strategieën hanteren om woorden correct te schrijven.• De leerlingen kunnen de naam van het dier bij de juiste prent plaatsen.• De leerlingen kunnen de aangeleerde woordenschat toepassen in een oefening.
Leerinhoud	Woordenschat over dieren

3) Activiteit 3: verhaal de 3 biggetjes

Activiteit	De leerlingen lezen een verhaal over de 3 biggetjes. Nadien krijgen ze een omslag met prenten die bij het verhaal horen en is het de bedoeling dat ze deze prenten terug in de juiste volgorde plaatsen.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen de prenten bij een verhaal in chronologische volgorde plaatsen.• De leerlingen kunnen de betekenis van woorden afleiden uit de context.
Leerinhoud	Woordenschat over dieren Een tekst reconstrueren aan de hand van prenten doe je door de essentie uit elke alinea te halen. Het is een vorm van samenvatten.

4) Activiteit 4: liedje + werkblad "Dans le zoo de Trololo"

Activiteit	De leerlingen luisteren naar het liedje "Dans le zoo de Trololo". Na de eerste keer luisteren krijgen ze de liedjestekst maar er ontbreken enkele woorden in deze tekst, het is de bedoeling dat ze deze woorden aanvullen door aandachtig te luisteren. Na de opdracht krijgen ze een verbeter sleutel om hun werk te verbeteren.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen hun luisterdoel bepalen.• De leerlingen kunnen de ontbrekende woorden in de liedjestekst aanvullen.• De leerlingen kunnen de aangeleerde vocabulaire toepassen in een oefening.
Leerinhoud	Woordenschat over dieren

5) Activiteit 5: spel "Wie is het?" met dieren

Activiteit	De leerlingen spelen het spel "Wie is het?" met afbeeldingen van dieren. De leerlingen spelen het spel in duo's, elk om beurt mag een ja/nee-vraag stellen aan zijn partner over het dier. De leerlingen mogen een hulpkaart gebruiken om vragen te stellen.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen per 2 samenwerken om een spel te spelen.• De leerlingen durven ja/nee-vragen stellen aan hun tegenspeler .• De leerlingen kunnen een dier beschrijven (a.d.h.v. hulpvragen).• De leerlingen kunnen de aangeleerde woordenschat toepassen in een spreekoefening.
Leerinhoud	Een dier beschrijven doe je door: <ul style="list-style-type: none">- Te beschrijven welke kleur het dier heeft.- De vorm van het dier te beschrijven.- De grootte van het dier te beschrijven.

2.4.8 Thema 8: België

1) Activiteit 1: devenir le roi ou la reine de la Belgique (kroon knutselen)

Activiteit	De leerlingen knutselen een kroon en versieren deze kroon met de kleuren van de Belgische vlag. Nadien mogen ze hun kroon aandoen en mogen ze op de troon gaan zitten voor een foto.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen de vlag van België herkennen.• De leerlingen kunnen een stappenplan volgen om een kroon te knutselen.
Leerinhoud	<p>De vlag van België heeft 3 kleuren in de volgende volgorde: zwart – geel - rood</p> <p>Een stappenplan volgen doe je door:</p> <ul style="list-style-type: none">- Bekijk het stappenplan<ul style="list-style-type: none">➤ Wat heb je nodig?➤ Zijn er afbeeldingen?➤ Zijn er titels?➤ Zijn er alinea's?- Lees de tekst in de eerste kader- Bekijk de afbeeldingen die bij de tekst horen- Voer de opdracht uit die gegeven wordt- Doe dit met alle kaders.

2) Activiteit 2: Alors on danse! (dansje K3)

Activiteit	De leerlingen dansen op een liedje van K3.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen dansspasjes imiteren.
Leerinhoud	<p>MC 1.3/Lichaam/Zelfredzaam functioneren in kindgerichte bewegingssituaties: De leerlingen remmen eigen bewegingen af, stoppen, vertragen, veranderen van richting of versnellen in functie van waargenomen wisselende contexten van statische en dynamische objecten:</p> <ul style="list-style-type: none">- Tijdig medebewegings ontwijken door te vertragen, te versnellen, te veranderen van richting of gecontroleerd te stoppen. <p>MC 1.1/Lichaam/Zelfredzaam functioneren in kindgerichte bewegingssituaties: De leerlingen bewegen op en rond de lichaamsassen om een aangepaste lichaamshouding aan te nemen:</p> <ul style="list-style-type: none">- Vlot overschakelen tussen bewegingsrichtingen en vlot bewegingsrichtingen met rotaties combineren. <p>MC 3.3/Ruimte: De leerlingen gaan efficiënt om met duur, tempo en tijdvolgorde, metrum en ritme:</p> <ul style="list-style-type: none">- Het eigen bewegingstempo aanpassen aan de situatie (versnellen, vertragen)

3) Activiteit 3: manger la spécialité Belge (chocoladeproeverij)

Activiteit	De leerlingen krijgen een blinddoek aan. Ze krijgen een stukje chocolade in hun mond en mogen raden welke kleur chocolade het is, door een wit, bruin of zwart kaartje in de lucht te steken.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen de verschillende soorten chocolade herkennen en benoemen.• De leerlingen kunnen verwoorden wat ze proeven.
Leerinhoud	<ul style="list-style-type: none">- Zwarte chocolade smaakt bitter.- Bruine chocolade smaakt naar melk en zoet.- Witte chocolade smaakt het zoetst.

4) Activiteit 4: Twister met Belgische monumenten

Activiteit	De leerlingen spelen het spel Twister met Belgische monumenten. De spelleider draait aan het spelbord. De spelers trekken een kaartje met een foto van een monument. De spelers moeten hun hand of voet op de juiste kleur zetten en op de juiste naam van het monument op hun kaartje.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen Belgische monumenten herkennen en benoemen.
Leerinhoud	De belangrijkste Belgische monumenten zijn: manneken pis, het atomium, de grote markt, de basiliek van Koekelberg, ...

5) Activiteit 5: cornet de frites (frietzakje knutselen)

Activiteit	De leerlingen volgen een stappenplan om een frietzakje te knutselen. Nadien wordt hun zakje gevuld met heerlijke beignets.
Doelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen kunnen een stappenplan volgen om een frietzakje te knutselen.
Leerinhoud	Een stappenplan volgen doe je door: <ul style="list-style-type: none">- Bekijk het stappenplan<ul style="list-style-type: none">➤ Wat heb je nodig?➤ Zijn er afbeeldingen?➤ Zijn er titels?➤ Zijn er alinea's?- Lees de tekst in de eerste kader- Bekijk de afbeeldingen die bij de tekst horen- Voer de opdracht uit die gegeven wordt- Doe dit met alle kaders.

2.5 De evolutie van onze "car rapide"

Onze tekenaar aan het werk

Onze tekenaar aan het werk

De kar verven met onze leerlingen

De kar verven

Juf Griet druk in de weer

Afbeelding 55: De opbouw van onze kar - deel 1

De kar verven met onze helpers

Onze kuntszinnige leerlingen

De kar verven met onze helpers

Onze kar verven met onze helpers

Onze kar helemaal geverfd

Aan onze kar werken in de houtzagerij

Afbeelding 56: de opbouw van onze kar – deel 2

Met onze kar op straat

Onze kar als "car rapide"

Lesgeven met de kar

Lesgeven met de kar

Onze kar als kamishibai

Onze kar als kamishibai

Afbeelding 57: Activiteiten met onze kar

Hoofdstuk 3: de mobiele “Senegalkar” in België

In België hebben we het een beetje anders aangepakt dan in Senegal. Onze kar bleef tijdens onze buitenlandse stage gedurende 3 maanden in onze correspondentieklas. Via onze correspondentieblog hield onze klas ons op de hoogte van de veranderingen van onze kar. Onze kar kreeg in België ook geleidelijk aan vorm terwijl wij onze kar in Senegal verder vorm gaven.

3.1 Functies van onze kar

Onze kar had in België tijdens onze stage vooral de functie van “thematafel” maar dan in de vorm van een kar. Souvenirs, tekeningen van de leerlingen in Senegal, voorwerpen die de leerlingen van thuis meebrachten,... kwamen allemaal in de kar terecht.

Afbeelding 58: onze Senegalkar in België

Na onze buitenlandse stage hebben we onze kar ingezet tijdens onze terugkomdagen in onze correspondentieklas. We trokken met onze Senegalkar naar het andere eerste leerjaar en daar hielden de leerlingen een presentatie over Senegal aan de hand van de kar.

Onze kar deed dienst als kamishibai, op onze kar hadden we een kamishibai bevestigd waar we de prenten van ons fotoverhaal konden inschuiven.

Verder hebben we ook schapjes aan onze kar gemaakt om allerlei dingen in op te bergen.

We maakten er ook een staketsel aan vast en met een oude kapstok knutselden we iets in elkaar zodat we het fotospel met onze kar konden spelen.

3.2 Voor wie is de kar?

De kar diende vooral voor onze correspondentieklas en voor de parallelklas van onze correspondentieklas. Maar we hopen dat onze Senegalkar in de toekomst nog van pas kan komen in diverse leerjaren bv. tijdens projecten over het zuiden.

3.3 Voor- en nadelen

Onze kar heeft heel wat voordelen. Tijdens ons verblijf in Senegal deed onze kar vooral dienst als een soort van “thematafel” over Senegal in onze correspondentieklas. Een thematafel staat vaak in de weg en verdwijnt daarom vaak snel uit de klas of de thematafel wordt na een week leeg gemaakt om plaats te maken voor het nieuwe thema. Het voordeel van onze kar is dat ze kon verplaatst worden als ze in de weg stond en dat het thema Senegal dus steeds aanwezig bleef in de klas. Onze mentor kon onze kar dus gebruiken om de voorwerpen die de leerlingen meebrachten van thuis in op te bergen.

Ook in België was het niet eenvoudig om steeds alle leerlingen te bereiken. Je kan de grootte van de klas niet vergelijken met een klas in Senegal, maar een kar blijft een beperkt leermiddel. Daarom was het niet altijd vanzelfsprekend om alle leerlingen mee te hebben.

Afbeelding 59: onze kar in gebruik als kamishibai

Afbeelding 60: het fotospel op onze kar

Afbeelding 61: onze kar met alle voorwerpen

Afbeelding 62: onze kar langs de achterkant met de kamishibai

Afbeelding 63: Naar de andere klas met de Senegalkar

Afbeelding 64: Het fotospel

Afbeelding 65: De atributen in onze kar

Afbeelding 66: De souvenirs uit Senegal

3.4 Uitgewerkte activiteiten met onze kar in België : leerkrachtenfiches

1. Grote wasjes, kleine wasjes		
Tijdsduur 15 minuten	Groepsgrootte 2 leerlingen	Bijhorende foto Foto met wastonnen
Onderwerp	De leerlingen leren hoe ze kledij kunnen wassen met de hand.	
Opdracht	<p>1) Kijk naar het filmpje "Juf Gwenael doet de was in Senegal" op Youtube. De link: https://www.youtube.com/watch?v=sofNcmrjAcU Hopelijk hebben jullie goed opgelet hoe juf Gwenael haar was deed want nu is het aan jullie!</p> <p>2) Neem je vuil kledingstuk erbij. Doe zeepvlokken in de eerste ton en meng goed met je handen.</p> <p>3) Sop je kledingstuk nu goed in de ton en laat even weken.</p> <p>4) Wrijf je kledingstuk nu goed tegen elkaar met je handen. (zoals je in het filmpje zag) Wring het daarna goed uit.</p> <p>5) Spoel je kledingstuk nu uit in de ton met proper water zodat alle zeep eruit is.</p> <p>6) Wring het kledingstuk uit en hang het te drogen aan de wasdraad.</p>	
Leergebied en domein	Wereldoriëntatie	
Doelen	<ul style="list-style-type: none"> De leerlingen kunnen zelfstandig een stappenplan volgen om een opdracht tot een goed einde te brengen. 	
Leerinhoud	In Senegal hebben de meeste mensen geen wasmachine, daarom wassen ze hun kleren met de hand in grote tonnen met water.	
Materiaal	<ul style="list-style-type: none"> 2 grote tonnen Zeepvlokken Een vuil kledingstuk Wasspelden wasdraad 	

2. Appelsienbeignets maken

Tijdsduur 30 minuten	Groeps grootte 4 leerlingen	Bijhorende foto Foto met beignets
Onderwerp	De leerlingen maken beignets en knutselen frietzakjes om nadien te vullen met beignets.	
Opdracht	<ol style="list-style-type: none"> 1) Neem het recept erbij om appelsienbeignets te maken. 2) Verzamel al het keukenmateriaal en de benodigdheden dat je nodig hebt om te koken. 3) Volg nauwkeurig de verschillende stappen in het recept om het deeg voor de beignets te maken. 4) Als het deeg voor de beignets klaar is, gaan we een frietzakje knutselen om onze beignets in te doen als ze klaar zijn. 5) Volg de instructies van de juf/meester om je zakje te vouwen. 6) Versier jouw zakje nu in het thema "Senegal". 7) Ga met je zakje aanschuiven aan het beignetkraam. Smullen maar! 	
Leergebied en domein	Wereldoriëntatie	
Doelen	<ul style="list-style-type: none"> • De leerlingen kunnen de stappen van een recept vlot lezen en correct uitvoeren. • De leerlingen kunnen samenwerken in groep om een opdracht uit te voeren. (beignets maken) • De leerlingen kunnen hun taak dat ze hebben binnen de groep correct uitvoeren. • De leerlingen kunnen zelfstandig aan de slag met een stappenplan om beignets te maken. 	
Leerinhoud	Appelsienbeignets zijn een echte feestmaaltijd in Senegal. Zoals wij taart maken voor een feest, maken ze in Senegal beignets voor een feest.	
Materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • Papier • Stiften • <u>Keukenmateriaal</u>: spatel, rasp, mengkom, vergiet, frietketel • <u>Benodigdheden</u>: bloem, melk, boter, suiker, eieren, olie, appelsien, poedersuiker 	

3. Zandkunstwerk

Tijdsduur 30 minuten	Groepsgrootte 2 - 4 leerlingen	Bijhorende foto Foto met kunstwerken
Onderwerp	De leerlingen maken een kunstwerk met zand.	
Opdracht	<ol style="list-style-type: none"> 1) 1 Bekijk het filmpje van "Zandkunstenaar in Senegal" op Youtube. (Link: https://www.youtube.com/watch?v=dHBabuRN8Fo&feature=youtu.be). Nu is het aan jou! 2) Maak een tekening in potlood op je blad. 3) Kijk welke kleuren je nodig hebt en waar je ze wilt hebben. Als je een tekening met zand maakt, begin dan met de donkerste kleur. 4) Geef het zand de gewenste kleur door krijt fijn te malen en te mengen met het zand. 5) Doe voorzichtig wat lijm op het papier waar de eerste kleur moet komen. 6) Strooi het zand op de lijm en laat het even opdrogen. 7) Schud het losse zand van de tekening. Doe dan de lijm op het papier voor de volgende kleur. 8) Laat als je klaar bent de tekening op een veilige plaats goed opdrogen. <p><u>Tip:</u> Neem wel de tijd als je met zand en lijm werkt. De lijm moet al een beetje droog zijn voor je een nieuwe kleur aanbrengt, anders komen de kleuren door elkaar. Breng altijd maar 1 kleur tegelijk aan.</p>	
Leergebied en domein	Muzische vorming – beeld Wereldoriëntatie – ruimte en natuur	
Doelen	<ul style="list-style-type: none"> • De leerlingen kunnen zelfstandig een stappenplan volgen om een opdracht tot een goed einde te brengen. • De leerlingen kunnen een kunstwerk creëren door een bepaalde techniek van zand strooien te gebruiken. 	
Leerinhoud	In Senegal ligt er overal zand, op straat, op de stoep, op strand,... Er zijn zelfs kunstenaars die prachtige kunstwerken maken met zand. Kijk zelf maar mee!	
Materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • A4 tekenpapier • potlood • Zand • Krijt • Lijm 	

4. Leer de salaat (het gebed van de moslims)

Tijdsduur 15 minuten	Groeps grootte 2 leerlingen	Bijhorende foto Foto met gebedshouding
Onderwerp	De leerlingen leren de gebedshoudingen van de moslims.	
Opdracht	<ol style="list-style-type: none"> 1) Kijk eerst naar het filmpje "Woedoe" op Youtube (link: https://www.youtube.com/watch?v=z2bDSN3pN7g), in dit filmpje zie je op welke manier je moet wassen voor het gebed. Probeer dit eens na te doen. 2) Kijk nu naar het stappenplan "Hoe bidden?" en probeer de bewegingen in de juiste volgorde na te doen. 	
Leergebied en domein	Godsdienst/ zedenleer/ islam	
Doelen	<ul style="list-style-type: none"> • De leerlingen kunnen zelfstandig een stappenplan volgen om een opdracht tot een goed einde te brengen. • De leerlingen kunnen houdingen imiteren. 	
Leerinhoud	<p>In Senegal is het grootste deel van de bevolking moslim. In de volgende opdracht leren we het gebed en de bijhorende bewegingen van de moslims. Moslims moeten 5 keer bidden per dag, voor het gebed moeten ze hun gezicht, hun handen en hun voeten grondig wassen.</p>	
Materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • Stappenplan "Hoe bidden?" 	

5. Water dragen op het hoofd

Tijdsduur 20 minuten	Groeps grootte 4 - 6 leerlingen	Bijhorende foto Foto van vrouw met emmer op haar hoofd
Onderwerp	De leerlingen ervaren hoe het is om dingen op hun hoofd te dragen in de vorm van waterspelletjes.	
Opdracht	<ol style="list-style-type: none"> 1) Kijk goed naar de foto. Kan jij iets op je hoofd dragen zoals de vrouw op de foto? 2) Tijd om eens te oefenen! 3) Ga per 2 of per 3 aan een emmer staan. Als je het fluitsignaal hoort mag je je beker vullen in de emmer, de beker op je hoofd zetten en proberen naar de fles aan de overkant te lopen zonder dat de beker omvalt. <p>Opgelet: als je beker omvalt, dan moet je terugkeren om je beker te vullen.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) Als je aan de fles aan de overkant bent geraakt, dan mag je je beker daarin leeggieten en terug naar je teamleden lopen. 5) Als het volgende teamlid een "high five" heeft ontvangen van het vorige teamlid, dan mag hij of zij vertrekken met een beker. 6) Je team wint als jullie fles als eerste overloopt. 	
Leergebied en domein	Wereldoriëntatie - ruimte	
Doelen	<ul style="list-style-type: none"> • De leerlingen kunnen zelfstandig een stappenplan volgen om een opdracht tot een goed einde te brengen. 	
Leerinhoud	In Senegal hebben niet alle mensen stromend water thuis, veel mensen moeten met emmers water gaan halen in een waterput. Deze emmers met water dragen de Senegalese bevolking op hun hoofd.	
Materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • 2 emmers • 2 flessen • 2 bekers 	

6. Quiz met leitjes en krijtjes

Tijdsduur 20 minuten	Groepsgrootte de hele klas	Bijhorende foto Foto met leitje
Onderwerp	De leerlingen ervaren met welk didactisch materiaal de kinderen uit Senegal aan de slag gaan.	
Opdracht	<ol style="list-style-type: none"> 1) De juf of meester gaat enkele meerkeuze-quizvragen stellen. Bij elke vraag horen 3 mogelijke antwoorden A, B of C. 2) Schrijf de letter van het juiste antwoord op je leitje. 3) Steek je leitje in de lucht op het signaal van de leerkracht. 4) Veeg na elke vraag je leitje proper met een spons. <p style="text-align: center;">Veel succes met de quiz!</p>	
Leergebied en domein	Wereldoriëntatie – mens en samenleving	
Doelen	<ul style="list-style-type: none"> • De leerlingen kunnen met beperkte materialen de opdracht tot een goed einde brengen. 	
Leerinhoud	In Senegal zitten de leerlingen met heel veel in 1 klas (soms zelfs met 80 leerlingen in 1 klas!). Ze hebben geen handboeken en werkboeken zoals wij, maar de juf schrijft de oefeningen op het bord en de leerlingen moeten alles overschrijven op hun leitje met een krijtje, dit is een speciaal krijtbordje.	
Materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • 20 leitjes • 20 krijtjes • 20 sponzen • Quizvragen 	

7. Muziekinstrumenten maken met recyclagemateriaal

Tijdsduur 60 minuten	Groepsgrootte de hele klas	Bijhorende foto Foto's met muziekinstrumenten van flessen
Onderwerp	De leerlingen maken muziekinstrumenten uit recyclagemateriaal. Hiervoor gebruiken de leerlingen flessen en rijst.	
Opdracht	<ol style="list-style-type: none"> 1) Verzamel wat afval om mee aan de slag te gaan. (bv. Flessen, krantenpapier, ...) 2) Gebruik een plastic fles of pot als basis en doe er wat rijst in. Sluit de fles goed. 3) Versier je fles met papier, vrolijk dit op door er op te tekenen, er in te knippen, ... Gebruik je fantasie en wees creatief! Tijd om muziek te maken! 	
Leergebied en domein	Muzische vorming – beeld	
Doelen	<ul style="list-style-type: none"> • De leerlingen weten dat kleuren de belangrijkste beeldaspecten zijn in de Senegalese cultuur. <p>De leerlingen kunnen verklaren wat het nut is van muziekinstrumenten maken uit afval.</p>	
Leerinhoud	In Senegal slingert er vaak afval rond op straat: papiertjes, lege flessen,... Wij hebben geprobeerd om iets leuk te doen met dit afval en het een tweede leven te geven. Zo maakten wij er muziekinstrumenten van, leuk hé?	
Materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • 20 plastic flessen • papier • plakband • rijst • scharen 	

8. Djembé initiatie

Tijdsduur 30 minuten	Groepsgrootte de hele klas	Bijhorende foto Foto's met djembéspelers
Onderwerp	De leerlingen ervaren Afrikaanse ritmes a.d.h.v. een djembé initiatie.	
Opdracht	<ol style="list-style-type: none"> 1) Probeer eerst eens op welke manieren je op een djembé kan slaan en welke geluiden je allemaal kan maken met een djembé. 2) Kijk nu naar het stappenplan en probeer de 3 basisslagen uit op je djembé. Probeer nu enkele ritmes van het stappenplan te spelen. 	
Leergebied en domein	Muzische vorming – muziek	
Doelen	<ul style="list-style-type: none"> • De leerlingen kunnen zelfstandig een stappenplan volgen om een opdracht tot een goed einde te brengen. De leerlingen ontdekken de basisslagen bij een djembé. 	
Leerinhoud	<p>De djembé is een typisch Afrikaans instrument, djembés worden vaak gebruikt in Senegal om muziek te maken tijdens feesten. Omdat djembés een geluid kunnen produceren dat kilometers verderop nog te horen is, werd deze trommel traditioneel gebruikt om snel met andere dorpen te kunnen communiceren.</p> <p>De traditionele djembé wordt met de hand gemaakt. Een boomstam wordt uitgehold en bespannen met een geitenvel.</p>	
Materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • Djembés • stappenplan 	

9. Senegalese spelletjes

Tijdsduur 30 minuten	Groepsgrootte de hele klas	Bijhorende foto Foto's spelende kinderen
Onderwerp	De leerlingen ervaren typische Senegalese spelletjes.	
Opdracht	<p>1) Lees de verschillende spelletjes op de spelfiche. 2) Kies 1 spelletje uit en speel het met je vriendjes.</p> <p><u>Spel 1: Ndiosse</u> Iedereen staat in een kring. Een kind zit gehurkt in het midden. Iedereen tikt op de rug van het kind dat neergehurkt zit. De kinderen zingen ondertussen een liedje. Zolang er wordt gezongen, wordt er op de rug getikt. Als het liedje gedaan is, springt het kind dat neergehurkt zit recht en probeert het iemand te tikken.</p> <p><u>Spel 2: Nzyolo Wa Tata</u> De kinderen staan in een kring en geven elkaar de hand. Een kind legt zich in de kring op de grond, het gezicht op de gekruiste armen. Dit is de haan (nzyolo). Elk kind moet een keer proberen rond de haan heen te lopen zonder hem aan te raken. Als de haan geraakt is roept hij 'kokoriko' en het kind dat hem raakte, wordt nu haan.</p> <p><u>Spel 3: Kapelelo</u> Een jager probeert één van zijn medespelers te raken met een bal. De speler die opgejaagd wordt, kan zich verdedigen door heel snel een cirkel rondom zich te trekken met een krijtje. Binnen deze cirkel is hij onkwetsbaar. Als de speler dus geraakt wordt als hij in een cirkel staat, telt het niet.</p> <p><u>Spel 4: Langa Boyna</u> Eén kind verbergt een lap stof. De anderen houden hun ogen gesloten. Als de lap stof verborgen is, roept het kind 'langa boyna'. Dit is het signaal om de lap stof te zoeken. Iedereen gaat op zoek.</p>	
Leergebied en domein	Wereldoriëntatie - tijd	
Doelen	<ul style="list-style-type: none"> • De leerlingen kunnen verschillende spelen uit Senegal omschrijven. • De leerlingen kunnen de spelen uit België vergelijken met die uit Senegal. • De leerlingen kunnen enkele verschillen opsommen tussen spelen uit België en spelen uit Senegal. 	
Leerinhoud	In Senegal hebben de kindjes niet zoveel speelgoed als bij ons. Maar toch spelen ze ook veel leuke spelletjes. Probeer het zelf maar eens uit! De kindjes uit Senegal spelen gelijkaardige spelletjes als de kindjes in België (vb. voetbal).	

	Alleen gebruiken ze in Senegal andere materialen (vb. in plaats van een bal gebruiken ze een fles)
Materiaal	<ul style="list-style-type: none">• Een bal• Een krijtjeEen lap stof

10. Senegalese thee (attaya) maken en drinken

Tijdsduur 30 minuten	Groepsgrootte de hele klas	Bijhorende foto Foto thee
Onderwerp	De leerlingen maken samen Senegalese thee en proeven hiervan.	
Opdracht	<ol style="list-style-type: none"> 1) Giet 3 glaasjes water in de theepot. Voeg er het glaasje groene thee bij. Laat het water koken. Giet de suiker erbij (1 glas). Laat terug opwarmen. Roer de suiker goed onder de thee en laat de thee goed trekken. 2) Giet 2,5 glaasjes water in de kan. De thee is dezelfde als van bij de eerste beurt. Er wordt geen nieuwe thee toegevoegd. Als het water kookt, voeg je een half glas suiker toe. Voeg verse munt toe. 3) Vul het kannetje opnieuw met 2,5 glaasjes water. Voeg geen extra thee toe. Voeg nog een glas suiker toe. 	
Leergebied en domein	Wereldoriëntatie - natuur	
Doelen	<ul style="list-style-type: none"> • De leerlingen kunnen zelfstandig een stappenplan volgen om een opdracht tot een goed einde te brengen. De leerlingen kunnen gelijkenissen en verschillen aangeven in smaak tussen Belgische en Senegalese thee. 	
Leerinhoud	In Senegal drinken ze heel vaak thee, hun thee wordt op een hele speciale manier gemaakt. De eerste thee is heel straf en bij elke thee hoort een spreuk. De eerste thee is bitter als de dood, de tweede thee is zacht als het leven en de derde thee is zoet als de liefde.	
Materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • 8 glaasjes water • 1 glaasje (losse) groene thee • 2,5 glaasjes suiker • muntblaadjes • theepot • kookvuur • 1 theeglaasje per persoon 	

Hoofdstuk 4: onze eigen Noord-Zuidwerking voor, tijdens en na onze stage

Tijdens onze stage in Senegal hebben wij een blog bijgehouden: <http://aboeinsenegal.blogspot.be>. In België hadden we een correspondentieklas, het eerste leerjaar van De Klimop in Schepdaal. Samen met deze klas hebben we een soort van uitwisselingsproject tussen onze beide klassen op poten gezet. Aboe speelde de 'hoofdrol' op de blog, Aboe is een knuffelaapje dat steeds mee op de foto's stond. De blog was geschreven uit zijn naam, de leerlingen konden dus de avonturen van 'Aboe in Senegal' volgen en kregen wekelijks ook een uitdaging van Aboe.

4.1 Voor ons vertrek

Voor ons vertrek gingen we langs in onze correspondentieklas voor een introductiedag rond ons gastland Senegal. Eerst lieten we de leerlingen aan de hand van foto's raden naar welk land we gingen. Daarna deden we een brainstorm met de leerlingen om te achterhalen wat ze al wisten over Afrika en Senegal.

Afbeelding 67: Kennis maken met Aboe

Dan hebben we een les gegeven over Senegal. We bekeken onder andere een filmpje over het onderwijs in Senegal. Verder hebben we ook geluisterd naar Afrikaanse muziek en gekeken naar Afrikaanse dans.

Als verwerking hebben we een filmpje gemaakt waarin de leerlingen zich voorstelden, zodat we dit filmpje bij onze aankomst in Senegal konden tonen. We hebben ook de Logobitombo gedanst, dit deden we ook met onze leerlingen in Senegal en nadien was het dan heel leuk om de beide filmpjes met elkaar te vergelijken.

Afbeelding 68: Kennis maken met onze correspondentieklas

Ook lieten we de leerlingen een identiteitskaart invullen over zichzelf, maar in de plaats van hen te laten schrijven lieten we hen tekenen zodat de identiteitskaart ook "leesbaar" was in Senegal.

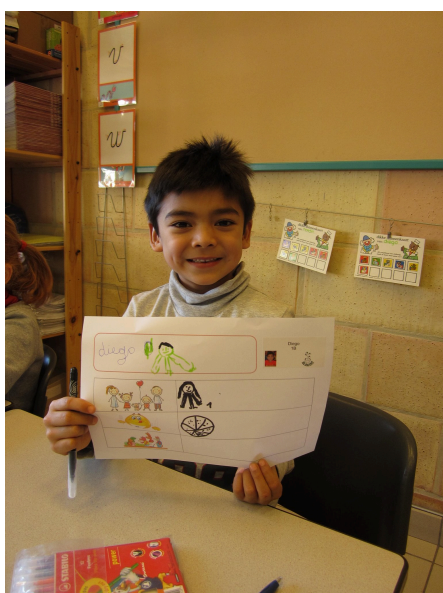
Om af te sluiten lieten we de leerlingen kennis maken met Aboe de aap en we leerden hen werken met onze blog.

4.2 Tijdens ons verblijf in Senegal

Tijdens ons verblijf in Senegal wisselden we op verschillende manieren en met verschillende media zaken uit met onze correspondentieklas in België.

We hebben de media die we gebruikten steeds in het vet vermeld aangezien we hierop graag uw aandacht willen vestigen. We gebruiken in deze context 'media' in de breedste zin van het woord: een tekening, een dans, een lied,... zijn ook media om boodschappen door te geven. Maar natuurlijk hebben we ook gebruik gemaakt van foto's, blogberichten, filmpjes,...

- **Thema kennis maken: identiteitskaart & filmpje**

Afbeelding 69: Diego met zijn "identiteitskaart"

We stelden een identiteitskaart op (zie bijlage) en lieten de leerlingen deze invullen over zichzelf. Maar we lieten de leerlingen tekenen in plaats van schrijven, zodat de identiteitskaart ook zou begrepen worden in Senegal, desondanks ze daar een andere taal spreken. De leerlingen tekenden zichzelf, hun familie, hun lievelingseten en hun lievelingsdier. De **tekeningen** van de leerlingen van onze correspondentieklas in België namen we mee naar Senegal. En de tekeningen van de leerlingen in Senegal gaven we mee met onze familie die ons kwam bezoeken.

De leerlingen uit beide het Noorden en Zuiden konden op die manier kennis maken met elkaar.

De tekeningen werden heel grondig bestudeerd door de leerlingen en geen enkel detail ging verloren. Zo vonden de leerlingen in België het bv. heel grappig dat de leerlingen uit Senegal blote mannetjes tekenden en ook de namen van de kinderen vonden ze heel gek.

Ook maakten we zowel in België als in Senegal een kort **filmpje** waarin de leerlingen zich voorstelden in het Frans, op die manier konden de leerlingen elkaar ook eens zien.

- Thema "Mijn school"

Foto's van de school in België en de school in Senegal werden op de blog gepost, we bespraken met de leerlingen de gelijkenissen en de verschillen tussen beide scholen.

Afbeelding 70: Onze stageschool in Senegal

- Thema "familie"

De leerlingen in Senegal tekenden zichzelf en hun familie, deze **tekeningen** gingen mee naar België in de ontdekkoffer van Aboe (zie verder). In Senegal zijn de families veel groter dan in België en dit viel de leerlingen van onze correspondentieklas meteen op. Ook vroegen ze zich af waarom de Senegalese leerlingen blote mannetjes tekenden, dit vonden ze wat gek.

- Thema feest

Afbeelding 71: Paaseitjes rapen op school in België

Hoe vieren ze in België feest en hoe vieren ze in Senegal feest? Welke maaltijden worden er klaar gemaakt? Welke dansjes horen bij het feest?

We wisselden **foto's en informatie** uit over enkele feestdagen in België (carnaval, Pasen,...) en feestdagen in Senegal (mardi gras, huwelijksverjaardag in ons gastgezin,...) die zich voordeden tijdens onze stageperiode.

- Liedjes "Goeiemorgen goeiedag" of "Bonjour"

Zowel in België als in Senegal leerden we de leerlingen **een liedje en een bijhorend dansje** aan om de dag mee te beginnen. We luisterden naar deze liedjes en leerden het liedje van in Senegal aan in België en omgekeerd.

- **Thema spel**

In beide landen maakten we **filmpjes** van hoe de leerlingen speelden tijdens de speeltijd. We bekeken dit samen en testten dit ook uit.

Afbeelding 72: De speelplaats in België

- **Uitdagingen van Aboe**

De leerlingen van onze correspondentieklas kregen wekelijks een **uitdaging van Aboe**. Zo bestond een uitdaging er bv. uit om een dansje sneller te kunnen dansen dan de leerlingen in Senegal.

- **Thema dans**

De leerlingen in Senegal kregen het **liedje** "10 000 luchtballonnen" te horen en kregen de opdracht om erop te dansen, ze mochten volledig kiezen op welke manier ze dit deden. Dit leverde hilarische **beelden** op. De leerlingen van onze correspondentieklas dansten ook op K3 en postten dit op onze blog.

Verder dansten we zowel in België als in Senegal op verschillende Vlaamse en Franse liedjes zoals "Dansen met tante Rita, de Logobitombo, het vliegerlied", we filmde dit en postten dit op onze blog.

- **Thema dieren**

De leerlingen van onze correspondentieklas kregen de opdracht om **foto's** van dieren in hun omgeving te maken en op de blog te zetten. Wij deden hetzelfde in Senegal. Ook hier werden gelijkenissen en verschillen besproken. Zo vonden de leerlingen in België het heel opmerkelijk dat de dieren in Senegal op straat leven.

Afbeelding 73: Dieren in Senegal

- **Thema muziek**

We luisterden in Senegal naar Vlaamse **kinderliedjes** en in België luisterden we naar Senegalese muziek.

In de ontdekkoffer van Aboe zat ook een "keskes", een typisch **instrument** uit Senegal. We maakten ook een **demonstratiefilmpje** met de keskes, zodat de leerlingen van onze correspondentieklas hiermee konden oefenen.

Afbeelding 74: Groepslied - <https://www.youtube.com/watch?v=V4M57pBgvmE>

Afbeelding 75: Aboe met de keskes

Ook schreven we samen een **groepslied** met zowel Nederlandstalige als Franstalige strofes. De Franstalige strofes leerden we aan aan onze leerlingen in Senegal en de Nederlandstalige strofes leerde onze mentor van onze correspondentieklas aan aan haar klas. Na veel repeteren filmden we dit en monteerden we dit tot 1 **filmpje**, zodat het dus leek dat we samen zongen.

We waren zeer fier op het eindresultaat.

- **De ontdekkoffer van Aboe**

Tijdens de paasvakantie kregen we bezoek van onze familie. We gaven onze familie een **valies mee naar huis met allerlei souvenirs en proevertjes** voor onze correspondentieklas: schelpen, guavasap, bananenchips, een keskes, een miniatuurbusje ("car rapide"), tekeningen van onze leerlingen uit Senegal,...

Afbeelding 76: De ontdekkoffer van Aboe

- Thema koken

Kookles met juf Griet en gastmama Penda

Afbeelding 77: Kookles in Senegal - <https://www.youtube.com/watch?v=7ViVxnz4Mas>

We maakten foto's van onze gastmama die in de keuken volop aan het koken was en schreven dit uit in **recepten**. Tijdens ons afscheidsfeest in Senegal maakten we samen met onze gastmama beignets, we maakten van elke stap die we uitvoerden foto's en goten dit nadien in een zelfgemaakt **foto-recept**. Tijdens onze terugkomst in onze correspondentieklas testten we dit recept uit en maakten we samen beignets.

- De karren: car rapide in Senegal & de Senegalkar in België

Zowel in België als in Senegal kregen onze karren geleidelijk aan vorm, de evolutie van onze karren werd bijgehouden op onze blog in de vorm van **foto's en filmpjes**.

In Senegal werd de kar geverfd en versierd door de leerlingen. In België werd de kar tijdens ons verblijf meer gebruikt als een soort van thematafel met allerlei voorwerpen uit Senegal.

Afbeelding 78: De "car rapide" in Senegal

- **Thema België in Senegal & thema Senegal in België**

Natuurlijk behandelden we in beide landen ook een thema over het andere land. In Senegal hebben we een week gewerkt rond het thema België. We hebben een hoekenwerk gedaan rond België: de leerlingen proefden Belgische chocolade, ze dansten op K3, ze leerden Belgische spelletjes spelen, ze knutselden een kroon en een frietzakje,... Meer hierover kan je lezen in onze **hoekenfiches** in de bijlagen.

Afbeelding 79: Hoekenwerk thema België – dansen op K3

De oudste leerlingen in Senegal gaven ook les over België aan de hand van de kar aan een andere groep leerlingen. Ze speelden ook een **fotospel**: foto's met specialiteiten van België en Senegal moesten bij de juiste vlag worden gehangen. Als verwerking lieten we de leerlingen ook een **kleurplaat over België** (zie bijlage) inkleuren in de juiste kleuren.

In België vertelden we eerst een fotoverhaal over Senegal aan de hand van de kamishibai op onze kar. Verder deden we parallelle activiteiten: we speelden ook het foto-spel. En nadien kregen de leerlingen een **kleurplaat over Senegal** die ze in de correcte kleuren moesten inkleuren.

Afbeelding 80: Hoekenwerk thema België - Chocolade proeven

Afbeelding 81: Hoekenwerk thema België – kroon knutselen

4.3 Na onze stage in Senegal

Terugkomdag 1

Na onze stage in Senegal hebben we nog twee terugkomdagen georganiseerd in onze correspondentieklas om ons project af te sluiten.

De leerlingen vonden het heel leuk om ons en Aboe terug te zien en ze vonden het geweldig dat we ons Senegalees kleding aan hadden.

We hebben eerst samen gedanst als opwarmer. Dan mochten ze nog vragen stellen over ons avontuur in Senegal en trachtten we zo goed mogelijk al hun vragen te beantwoorden. Daarna maakten we het deeg voor de appelsienbeignets in vier groepjes, dit lukte heel goed. Terwijl het deeg moest rusten hebben de leerlingen frietzakjes geknutseld om hun beignets in te doen. Als afsluiter hebben we nog een fotoverhaal verteld over het dagelijkse leven in Senegal.

Na hun uurtje godsdienst, terwijl we ijverig beignets hadden gebakken, mochten de leerlingen komen aanschuiven aan het "beignetkraam" met hun zelfgemaakt zakje.

Afbeelding 82: Beignetzakjes knutselen

Afbeelding 83: Beignets smullen

Afbeelding 84: Aanschuiven aan het beignetkraam

Afbeelding 85: Beignets maken

Afbeelding 86: Fotoverhaal over Senegal

Terugkomdag 2

Om ons wat op te warmen dansten we samen nog eens op Afrikaanse muziek. Nadien hebben we een fotospel gespeeld, dit spel speelden we ook in Senegal. De leerlingen kregen allemaal een foto van een specialiteit uit België of Senegal en moesten dit dan bij de juiste vlag omhoog hangen aan de kar.

Nadien herhaalden we het fotoverhaal over het dagelijkse leven in Senegal nog eens met de leerlingen en koppelden we aan elke prent een bepaald voorwerp (bv. "Codou doet de afwas" – het voorwerp: een afwasspons). De leerlingen kregen per twee een prent waarover ze mochten vertellen, omdat we op het einde van de dag het fotoverhaal in het ander eerste leerjaar gingen vertellen.

Daarna hebben we de klas in 2 groepen gesplitst, de ene groep heeft een kleurplaat gekleurd over Senegal en de andere groep kreeg een djembé-initiatie.

Na de speeltijd zijn we met onze Senegalkar naar het andere eerste leerjaar getrokken. Eerst hebben we samen gedanst nadien hebben de leerlingen van onze correspondentieklas het fotoverhaal verteld. Daarna speelden we het fotospel nog eens, om de leerlingen van de andere klas te laten kennis maken met Senegal.

De leerlingen van onze correspondentieklas gaven ook uitleg over alle voorwerpen in onze kar.

Afbeelding 87: Djembé initiatie

Afbeelding 88: Kleurplaat over Senegal

Afbeelding 89: Afrikaanse dans

Afbeelding 90: Fotospel

Afbeelding 91: Fotoverhaal over Senegal

Hoofdstuk 5: Hoe hebben wij aan de competenties van mediawijsheid gewerkt?

Tijdens ons project trachten wij te werken aan de competenties van mediawijsheid die voor ons relevant zijn. In het theoretisch deel kon u reeds lezen welke de belangrijkste competenties voor ons waren. In dit hoofdstuk leggen we uit hoe we precies aan deze competenties gewerkt hebben tijdens ons project.

In het vorig hoofdstuk kwam ook al aan bod wat we allemaal hebben uitgewisseld met onze correspondentieklas tijdens onze eigen Noord-Zuidwerking. We gaven ook aan welke media we telkens gebruikten om onze boodschappen over te brengen. Opnieuw gebruikten we media in de breedste zin van het woord. Aangezien we het in onze stageklas in Senegal met beperkte middelen moesten doen en geen computer tot onze beschikking hadden hebben we daar gebruikt gemaakt van andere media. Zo waren tekeningen en knutselwerkjes van leerlingen, muziek, liedjes, recepten,... de media waar we in Senegal voor kozen om onze boodschappen door te geven. Deze klassieke media hebben we dan omgezet naar ICT-media. Zo werd een tekening een foto, een gezongen liedje een filmpje, een muziekstukje een mp3-bestand, ...

- **C1: Informatie vinden en verwerken**

De leerlingen konden op verschillende manieren informatie verzamelen. In België hadden de leerlingen de mogelijkheden om op de computer, in kranten, in weetboeken van de schoolbibliotheek, ... de gewenste informatie te vinden. In Senegal daarentegen was dit niet zo vanzelfsprekend. Door de beperkte middelen en het analfabetisme boden wij als leerkracht verschillende inputkanalen aan zoals bv. foto's, filmpjes, onze computer, ...

Aan de hand van onze gevonden informatie gingen we in beide landen aan de slag. Het is belangrijk om wat je hebt gevonden toonbaar te maken. In België ging dit aan de hand van ons digibord redelijk gemakkelijk. We maakten een map 'Senegal' aan en plaatsten hier onze favoriete foto's, websites, ... in. In Senegal ging het er anders aan toe. De informatie die de verschillende groepjes gevonden hadden werd tentoongesteld via een A3-blad.

- **C2: Mediaboodschappen beschouwen**

Gedurende onze buitenlandse stage was er contact tussen België en Senegal via een blog. Dit was dan ook ons communicatiemiddel voor drie maanden. Via onze blog werden verschillende mediaboodschappen doorgegeven en op hun beurt werden deze boodschappen ook beschouwd.

Met andere woorden, we bekeken en beluisterden de verschillende boodschappen. Deze boodschappen werden overgebracht via verschillende media zoals bv. foto's, filmpjes,... maar ook tekeningen, muziek, dansjes, souvenirs,...

De leerlingen uit België ontvingen wekelijks een mediaboodschap uit Senegal. De leerlingen beschouwden de boodschap aandachtig. Nadien probeerden ze te verwoorden waarom de kinderen uit Senegal precies voor deze lay-out kozen. Wat zouden ze met de kleuren, lettertypen, schrijfwijzen, tekenstijlen ... bedoelen?

De leerlingen uit Senegal deden hetzelfde met de mediaboodschappen die ze ontvingen van de leerlingen uit België.

- **C3: Mediaboodschappen creëren**

De leerlingen uit België hadden de kans om de mediaboodschappen zelf vorm te geven en door te sturen naar Senegal. Deze leerlingen hebben bij de creatie rekening moeten houden met de vormgeving. Zij hebben namelijk ondervonden dat kleuren, lettertypen, foto's, ... een invloed kunnen hebben op de boodschap. Met andere woorden de leerlingen hebben hun vormgeving aangepast aan de boodschap die ze willen doorgeven.

De leerlingen uit Senegal hadden de mogelijkheid niet om zelf boodschappen vorm te geven met de computer. Maar toch hebben zij op een andere manier mediaboodschappen kunnen creëren: door een tekening te maken, door een liedje te zingen, door een dansje te doen, door een recept uit te voeren, door te poseren voor een foto, enzovoort. Ook hebben ze de mediaboodschappen uit België kunnen beschouwen. Tijdens een klasgesprek bespraken we dan hoe wij graag een boodschap wilden terugsturen. Op deze manier werd het vormgeven van een boodschap een gezamenlijk proces.

De twee landen hebben gedurende de drie maanden voor verschillende media gekozen. Soms werd er een foto op de blog geplaatst, de andere keer een tekstje van een leerling, ... Er werd zelfs een groepslied gemaakt waarin beide landen een rol speelden en dit filmpje werd ook op de blog geplaatst. Ook gebeurden niet alle uitwisselingen via de blog, zo werd er vanuit België een omslag meegegeven (aan een vriend die ons kwam bezoeken) met een brief en tekeningen van de leerlingen uit onze correspondentieklas. In Senegal werd er aan ons bezoek een valies meegegeven met allerlei verschillende media waardoor we ook verschillende boodschappen konden doorgeven met deze "ontdekkoffer". Zo zaten er onder andere in deze koffer tekeningen van de leerlingen, zelf geraapte schepjes, typische Senegalese proeverijen, een Senegalees muziekinstrument,...

De kinderen kozen dus zelf op welke manier ze hun boodschap wouden creëren en welk medium ze hiervoor wouden gebruiken.

- **C4: Mediaboodschappen delen**

Onze boodschappen werden op een kindvriendelijke manier gedeeld. Dit wil zeggen dat de kinderen altijd via dezelfde blog hun mediaboodschappen deelden met het andere land.

Op de blog werd ook wel verwezen naar het YouTube-kanaal, waar de leerlingen al de filmpjes konden terugvinden. Er werd steeds voor gezorgd dat leerlingen automatisch op de juiste pagina terechtkwamen, zodat ze niet geconfronteerd werden met ander niet-relevant materiaal.

We hadden ook het geluk dat we in het midden van onze stageperiode bezoek hebben gekregen van vrienden en familie, deze personen zijn ook onze boodschappers geweest om boodschappen via niet-digitale bronnen over te brengen van en naar onze correspondentieklas.

Afbeelding 92: Onze correspondentieblog - <http://aboeinsenegal.blogspot.be/>

Besluit actieonderzoek

Ons actieonderzoek werd voor ons een heel avontuur waarvan we op voorhand geen idee hadden waar we zouden uitkomen. Achteraf bekeken hadden we op voorhand nog beter moeten nadenken over alles maar uiteindelijk heeft dit er ook voor gezorgd dat onze kar voor onverwachte en verrassende resultaten zorgde.

In het eerste hoofdstuk hebben we de verschillende fasen van projectwerking toegepast op ons project. Bij een project is de timing en de planning heel belangrijk, maar niet alles liep altijd zoals we het gepland hadden.

Zo hebben we bijvoorbeeld in Senegal heel lang op de houten basis voor onze kar moeten wachten, waardoor we pas veel later dan gepland aan de slag konden gaan met onze kar. Dit zijn natuurlijk zaken die we op voorhand niet konden voorzien.

Ook is het bij projectwerking van belang dat er veel inbreng komt vanuit de leerlingen en dat de leerlingen zelf de touwtjes in handen nemen. Dit hebben we soms iets te weinig gedaan, maar aangezien onze jonge doelgroep waarmee we werkten in België was dit niet altijd even gemakkelijk. In Senegal botsten we ook op het probleem dat de leerlingen het niet gewoon waren om zelfstandig te werken, waardoor het voor ons een hele uitdaging was om met hen een project uit te werken. Desondanks deze struikelblokken zijn we heel fier op ons eindresultaat.

Het tweede hoofdstuk hebben we gewijd aan onze "car rapide" in Senegal. Door stil te staan bij de voor- en nadelen van onze kar hebben we ook beseft wat zeker een verrijking was voor onze leerlingen en wat we in de toekomst anders zouden aanpakken tijdens projectwerking. Zo was het vormgeven van onze kar een groot succes in Senegal, de leerlingen kwamen zelf met heel veel ideeën en hebben de kar bijna volledig zelfstandig vormgegeven. Zonder hun creatieve inbreng was het eindresultaat nooit zo leuk geweest.

Meer over onze Senegalkar in België kon je lezen in het derde hoofdstuk. Hier hebben we een kans laten liggen door de kar niet vorm te geven samen met de leerlingen, maar door de beperkte tijd die we kregen van onze mentor in onze correspondentieklas was dit jammer genoeg niet mogelijk.

Wel was het voor de leerlingen een verrijking om onze kar als vehikel te gebruiken en ermee naar een andere doelgroep te trekken om een presentatie te geven over Senegal. Dit zorgde bij de leerlingen voor een hoge betrokkenheid en een zeer grote motivatie, ze waren heel fier op "hun" Senegalkar en stelden ze met heel veel enthousiasme voor aan de andere klas.

Na het schrijven van deze twee hoofdstukken over onze karren werd het voor onszelf ook duidelijk wat nu de gelijkenissen en de verschillen waren tussen de uitwerking van ons project in Senegal en in België. Zo was het voor ons en vooral voor de leerlingen een grote meerwaarde dat we de vormgeving van onze kar in Senegal volledig in de handen van de leerlingen hebben gelegd. Anderzijds zagen we dit als een gemiste kans in België, het had leuk geweest als we de vormgeving van beide karren hadden kunnen vergelijken.

In ons praktisch deel hebben we ook onze eigen Noord-Zuidwerking onder de loep genomen. Tijdens onze Noord-Zuidwerking hebben we nooit echt stil gestaan bij wat we nu allemaal aan het uitwisselen waren, we deden dit eerder vanuit ons gevoel. Toen we in dit hoofdstuk dan achteraf beschreven wat we effectief allemaal hebben uitgewisseld, waren we ervan geschrokken hoeveel we eigenlijk aan interculturele uitwisselingen hebben gedaan.

Tot slot bespraken we hoe we tijdens ons project mediawijs te werk gingen. Hier beseften we ook dat we wat kansen hadden laten liggen en dat we nog meer mediawijs hadden kunnen werken. Maar omwille van de beperkte middelen in Senegal was dit ook niet altijd mogelijk.

We kunnen besluiten dat ons praktijkgedeelte voor ons persoonlijk zeker geslaagd is. We hadden nog meer kunnen doen en bereiken als we op voorhand een planning hadden opgemaakt en meer opzoekingswerk hadden gedaan. Maar anderzijds vinden we ook dat dit juist een meerwaarde is geweest van ons project, omdat het eindresultaat tot stand is gekomen door verschillende ongeplande en spontane acties.

Algemeen besluit

Graag willen wij even ophijsten wat het uiteindelijke resultaat van ons eindwerk geworden is. In dit algemeen besluit kan u lezen of onze verwachtingen ingevuld zijn. Anderzijds kan u lezen wat we allemaal ondernomen, bijgeleerd en aangepast hebben in het kader van ons project.

We zijn ons eindwerk begonnen met de onderzoeksvraag “Hoe kunnen we projectonderwijs aanbieden door middel van een mobiele kar met het oog op een degelijke Noord-Zuidwerking?”

Onze probleemstelling hierbij was dat in het huidige basisonderwijs Noord-Zuidwerking te weinig of zelfs zelden aan bod komt. Dit wil zeggen dat de leerlingen amper kunnen deelnemen aan dynamisch intercultureel onderwijs. Anderzijds waren wij er ons ook van bewust dat ondernemend leren een te beperkte plaats krijgt binnen het onderwijs. Hier wouden wij met ons eindwerk verandering in brengen en dit is ons hopelijk ook gelukt.

Ons onderzoek is niet altijd van een leien dakje gelopen. Hierdoor beseffen we maar al te goed dat we tijdens het praktijkgedeelte kansen laten liggen hebben. Door deze gemiste kansen is ons eindwerk ook anders gelopen dan dat we zelf voor ogen hadden. Onvoorziene factoren spelen natuurlijk ook een rol in het niet invullen van de verwachtingen. Zo was het in Senegal, gezien de beperkte middelen, niet altijd vanzelfsprekend om onze ideeën uit te voeren.

Wanneer we even terugblikken naar het begin van het academiejaar, kunnen we achteraf gezien zeggen dat we daar een grote kans laten liggen hebben. Onze eerste leerjaar stage viel begin november, een periode waar er nog geen sprake is van de uitwerking van je eindwerk. Toch zouden wij het leuk gevonden hebben dat in dat eerste leerjaar Senegal al een centrale plek kreeg. Je krijgt de kans om een project rond Senegal uit te voeren en je kan van deze gelegenheid gebruik maken om je kar vorm te geven.

Doordat het niet evident was om informatie over Noord-Zuidwerking te vinden op het internet, in de bibliotheek, ... zijn wij eigenlijk als “groentjes” naar Senegal vertrokken. Door ongeplande acties waren we niet genoeg voorbereid op wat ons te wachten stond. Hierdoor was het soms vertrouwen op ons eigen kunnen en probeerden we zo aan Noord-Zuidwerking te doen.

Ook de beperkte infrastructuur in Senegal speelde in ons nadeel. We deden het met de middelen die er voorhanden waren. Hierdoor kregen de leerlingen niet de kans om zelf mediaboodschappen te communiceren met het Noorden. De leerlingen uit het Noorden hebben zeker aan de competenties van mediawijsheid gewerkt. In het Zuiden was dit niet altijd evident.

Indien we de kans zouden krijgen om het project opnieuw te doen, zouden we de kar nog een centralere plek geven binnen het onderwijs. We zouden de kar zo uitwerken dat je haar nog meer functies kan geven. Het allerbelangrijkste is dat we aan het begin van het academiejaar een planning zouden opstellen. Aan de hand van deze planning zouden we nog meer acties kunnen ondernemen.

Toch zijn wij uitermate fier dat wij ons steentje hebben kunnen bijdragen aan Noord-Zuidwerking. Wij zijn tevreden dat wij zowel in het Noorden als in het Zuiden een vehikel op wieltjes hebben kunnen realiseren. Dit is geen éénmalig project, maar het is een project waar steeds aan verder gebouwd kan worden.

Het theoretisch onderzoek en het maken van de kar, zorgen ervoor dat wij nu nog sterker in onze schoenen staan wanneer we een cultureel getint thema willen uitwerken. Het heeft onze blik verruimd en ons geleerd hoe we cultuur kunnen stimuleren bij kinderen. Ook hebben we zelf geleerd dat we moeten openstaan voor alle culturen, zonder vooroordelen te hebben. Iedere cultuur verdient een respectvolle, verdraagzame en multiculturele blik. En als toekomstige leerkrachten willen wij onze toekomstige leerlingen dan ook opvoeden tot wereldburgers.

Dankzij ons actieonderzoek hebben we heel wat antwoorden gekregen op de vraag of we met een “kar als vehikel” aan een goede projectwerking kunnen doen met het oog op een degelijke Noord-Zuidwerking. We hopen dat ons eindwerk een goed voorbeeld is van intercultureel onderwijs, dan zou onze missie pas volledig geslaagd zijn.

Afbeelding 93: ons afscheidsfeest in Senegal

Bibliografie

Schriftelijke bronnen:

✓ Artikels:

- Van Galen, M. (2014). Bijdragen aan talentontwikkeling. *Cultuureducatie: groeistof voor ontwikkeling. Jeugd in School en Wereld*, 99 (1), 32 – 35.
- Van Galen, M. (2014). Leren met cultuureducatie: zo maak je thematisch werken betekenisvol. *Jeugd in School en Wereld*, 99 (2), 18 – 21.

✓ Boeken:

- Billen, K. (2015). *Senegal. Reisgids met de beste adresjes*. Gent: Borgerhoff & Lambergits
- Boonen, R (2004). *Kinderrechten aanpakken*. Antwerpen: Garant.
- Dekeyzer, B. (2010). *Kunst- en cultuureducatie als motor van leren*. Antwerpen: Garant.
- Koning, P. (2015) *#Mediawijsheid in de klas*. Nederland: School van de toekomst.
- Kuratko D. (2016) *Entrepreneurship Theory and Practice*. (10de ed.). Verenigde Staten: Cengage Learning, Inc
- Raveels R. (1934 – 1967) *Het verschrikkelijke mooie leven*. Ludion
- SEGERS, K. en BAUWENS, J. (2010) *Maak mij wat wijs. Media kennen, begrijpen en zelf*. Lannoo Campus

✓ Internetdocumenten:

- Clarebout G., van Braak J., Elen J. (2010) *Monitoring ICT in het Vlaams Onderwijs*. Geraadpleegd op 10 mei 2016, <http://www.ond.vlaanderen.be/ict/onderzoek/files/MICTIVO.pdf>
- Commissie onderwijs cultuur (2008) *Gedeeld Verbeeld. Eindrapport van de commissie onderwijs cultuur*. Geraadpleegd op 17 mei 2016, <http://docplayer.nl/6375272-Gedeeld-verbeeld-eindrapport-van-de-commissie-onderwijs-cultuur.html>
- Commissie van Europese Gemeenschappen (2006) *Mededeling van de Commissie aan de raad, het Europees parlement, het Europees economisch en sociaal comité en het comité van de regio's*. Geraadpleegd op 7 april 2016, <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2006/NL/1-2006-33-NL-F1-1.Pdf>
- Förrer M., Jansen L. en Kenter B. (2004) *Coöperatief leren voor alle leerlingen*. Geraadpleegd op 8 april 2016, <http://www.klimoprotterdam.nl/docs/cooperatief-leren-voor-alle-leerlingen.pdf>
- Raad van Cultuur. (2005) *Mediawijsheid. De ontwikkeling van nieuw burgerschap*. Geraadpleegd op 9 mei 2016, <https://www.cultuur.nl/upload/documents/adviezen/Mediawijsheid.pdf>
- Raposo M. en Do Paço A. (2011) *entrepreneurship and education—links between education and entrepreneurial activity*. Geraadpleegd op 8 april 2016, <http://dev.pue.itesm.mx/DoctoradoNebrija/MaterialGral/Entrepreneurship%20education%20Relationship%20between%20education%20and%20entrepreneurial%20activity.pdf>

- Rommelaar J. en Breed N. (2015) *Ondernemend onderwijs: uitgangspunt voor het onderwijs van de toekomst*. Geraadpleegd op 8 april 2016, https://www.rvo.nl/sites/default/files/2015/08/White%20paper%20Ondernemend%20onderwijs_juli%202015.pdf
- Van Welsen, J. (2012) *Ondernemerschap in het Basisonderwijs*. Geraadpleegd op 7 april 2016, http://essay.utwente.nl/62375/1/MSc_Welsen_van_J._-_So202827.pdf

Digitale bronnen:

✓ Websites:

- *Boerenkar*. (augustus 2013). Geraadpleegd op 9 mei 2016, <https://nl.wikipedia.org/wiki/Boerenkar>
- *Canon Cultuurcel*. (z.d.). Geraadpleegd op 26 april 2016, <http://www.canoncultuurcel.be/missie-visie>
- *Dynamo 3*. (z.d.). Geraadpleegd op 26 april 2016, <http://www.cultuurkuur.be/dynamo>
- *Lager onderwijs – ICT – Leergebiedoverschrijdende eindtermen*. (november 2014). Geraadpleegd op 10 mei 2016, <http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/basisonderwijs/lager-onderwijs/leergebiedoverschrijdend/ict/eindtermen.htm>
- *Lager onderwijs – Muzische vorming – eindtermen*. (november 2014). Geraadpleegd op 10 mei 2016, <http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/basisonderwijs/lager-onderwijs/leergebieden/muzische-vorming/eindtermen.htm>
- *Mediawijsheid – communicatie*. (z.d.). Geraadpleegd op 26 mei 2016, <http://www.mediawijsonderwijs.be/communicatie.html>
- *Mobiele school*. (z.d.). Geraadpleegd op 7 april 2016, <http://www.mobileschool.org/nl/about-us>
- *Muziekmuzisch*. (z.d.). Geraadpleegd op 17 mei 2016, <http://muziekmuzisch.net/styled/styled-47/index.html>
- *Nederlandse encyclopedie*. (z.d.). Geraadpleegd op 28 april 2016, <http://www.encyclo.nl/begrip/Mondiale%20vorming>
- *Simpel als krijt!* (november 2010). Geraadpleegd op 10 mei 2016, www.simpelalskrijt.be
- *Tutti Frutti*. (z.d.). Geraadpleegd op 7 april 2016, <http://www.fruit-op-school.be/>
- *Van Dale*. (z.d.). Geraadpleegd op 26 mei 2016, <http://www.vandale.be/opzoeken?pattern=kar&lang=nn#.VobgYxWLTIU>

Afbeeldingen:

✓ **Zelfgemaakte foto's:**

- Afbeelding 2-4, 11, 37-93

✓ **Foto's van het internet:**

- Afbeelding 1: Magellan (1992). Wolof resources (foto). Geraadpleegd van <http://wolofresources.org/maps/sen46.htm>
- Afbeelding 5: Conferentie cultuureducatie (2015): Laat zien wat ik kan! Geraadpleegd van <http://www.cultuurparticipatie.nl/magazine/conferentie-cultuureducatie--laat-zien-wat-ik-kan/>
- Afbeelding 6: Cultuur op school (z.d.). Geraadpleegd van <https://www.vives.be/onderzoeksgroep-cultuur-op-school>
- Afbeelding 7: Canon cultuurcel (z.d.). Geraadpleegd van http://www.canoncultuurcel.be/sites/default/files/canon_logozwart.png
- Afbeelding 8: Canon cultuurcel (z.d.). Geraadpleegd van http://www.canoncultuurcel.be/sites/default/files/logo_dynamo3_baseline.jpg
- Afbeelding 9: Gemeentelijke basisschool Den Elzas: pedagogisch (z.d.). Geraadpleegd van <http://www.denelzas.be/pedagogisch/>
- Afbeelding 12: Karrenmuseum Essen (z.d.). Geraadpleegd van <http://www.karrenmuseum.be/collectie/438-stootkar-metser.aspx>
- Afbeelding 13: Stalhouderij Wijnand Hazeleger (z.d.). Geraadpleegd van <http://www.wijnand-hazeleger.nl/Boerenwagen.php>
- Afbeelding 14: Eten en drinkenplaatjes (z.d.). Geraadpleegd van <http://www.omafia.nl/boodschappen/omafia.php?display=boodschappen/boodschapo31.jpg>
- Afbeelding 15: Stichting ons vertier (z.d.). Geraadpleegd van http://www.onsvertier.nl/over_ons.html
- Afbeelding 23: Gigos (z.d.). Geraadpleegd van <http://www.cmjg.be/default.aspx?main=276>
- Afbeelding 24: Mobiele kar met simits (Turkse ongezuurde broodjes) in Istanboel (april 2013). Geraadpleegd van <http://nl.dreamstime.com/stock-fotografie-mobiele-kar-met-simits-turkse-ongezuurde-broodjes-istanboel-turkije-image32874312>
- Afbeelding 25: Moussiaux J. Antwerpen: Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging(HVV) bezorgt Mobile School cheque van 35 000 euro (2007). Geraadpleegd van <http://www.indymedia.be/index.html%3=node%252F24637.html>
- Afbeelding 26: Jordens P. Straatkinderen en het schoolbord op wiertjes (2010) Geraadpleegd van <http://www.bruzz.be/nl/nieuws/straatkinderen-en-het-schoolbord-op-wiertjes>
- Afbeelding 27 – 30: Mobile school (z.d.). Geraadpleegd van <http://www.mobileschool.org/nl>
- Afbeelding 31: Warners M. Tips voor een discussie over het 'Recht op mediawijsheid' (november 2014). Geraadpleegd van <http://murielwarners.nl/recht-op-mediawijsheid/>
- Afbeelding 32: Mediawijsheid in de klas. Hoe doe je dat? (november 2011). Geraadpleegd van <http://www.mediawijzer.net/mediawijsheid-de-klas-hoe-doe-je-dat/>

- Afbeelding 33: Mediawijsheid: communicatie. (z.d.). Geraadpleegd van <http://www.mediawijsonderwijs.be/communicatie.html>
- Afbeelding 34: Fruit op school (z.d.). Geraadpleegd van http://www.fruit-op-school.be/home/het_project
- Afbeelding 35: Basisschool Mozaïek (z.d.). Geraadpleegd van <http://www.basisschoolmozaiek.be/verkeersweek-gaat-van-start>
- Afbeelding 36: Ketnet (z.d.). Geraadpleegd van <https://www.ketnet.be/kijken/move-tegen-pestening-iedereen-brullie>

✓ **Foto's uit boeken:**

- Afbeelding 16 – 22: Raveel R. (1934 – 1967) *Het verschrikkelijke mooie leven*. Ludion

✓ **Foto's uit lessenreeks internationale samenwerking Noord-Zuid:**

- Afbeelding 10: Banaba Internationale samenwerking Noord-Zuid. Intercultureel samenwerken. UC Leuven Limburg.

✓ **Tabellen:**

- Tabel 1: Mobile school (z.d.). Geraadpleegd van <http://www.mobileschool.org/nl/results/facts-figures>

Bijlagen

Leerlingenfiches in Senegal

- Thème 1: faire connaissance
- Thème 2: le corps humaine
- Thème 3: les jours de la semaine
- Thème 4: les fruits
- Thème 5: l'hygiène
- Thème 6: la famille
- Thème 7: les animaux
- Thème 8: la Belgique

Leerlingenfiches in België

- 1) Grote wasjes, kleine wasjes
- 2) Appelsienbeignets maken
 - Recept appelsienbeignets
- 3) Zandkunstwerk
- 4) Leer de salaam (het gebed van de moslims)
- 5) Water dragen op het hoofd
- 6) Quiz met leitjes en krijtjes
- 7) Muziekinstrumenten maken met recyclagemateriaal
- 8) Djembé initiatie
- 9) Senegalese spelletjes
- 10) Senegalese thee (attaya) maken en drinken

Extra werkbladen en kleurplaten

- Identiteitskaart
- Kleurplaat België
- Kleurplaat Senegal